TARINOIDEN MAA

Ohjaajien kokemuksia ja kehittämisajatuksia lasten vertaisryhmätoiminnasta

Pirjo Paloviita

Opinnäytetyö, syksy 2016

Diakonia-ammattikorkeakoulu,

Sosiaalialan koulutusohjelma, diakonisen sosiaalityön suuntautumisvaihtoehto

Sosionomi (AMK) + diakonian (diakoni) virkatutkinto

TIIVISTELMÄ

Paloviita Pirjo. Tarinoiden maa. Ohjaajien kokemuksia ja kehittämisajatuksia lasten vertaisryhmätoiminnasta. Diakonia-ammaattikorkeakoulu syksy 2016, 66 s., 6 liitettä. Diakonia-ammattikorkeakoulu, Sosiaalialan koulutusohjelma, Diakonisen sosiaalityön suuntautumisvaihtoehto, Sosionomi (AMK) + diakonian (diakoni) virkatutkinto.

Opinnäytetyössä tutkittiin Tampereen seurakuntien perhediakoniassa kehitettyä Tarinoiden maa -menetelmää. Sitä on käytetty rikostaustaisten perheiden vertaisryhmätoiminnassa neljän vuoden ajan. Tutkimuksessa haastateltiin sähköpostitse 14 mukana ollutta ohjaajaa ja neljää asiantuntijavierailijaa. Heidän kokemuksiaan kysyttiin Tarinoiden maa -menetelmän toimivuudesta ja siitä, miten he toimintaa kehittäisivät. Aineiston keruussa käytettiin strukturoitua teemahaastattelua ja vastausten analysoinnissa Albert Humphreyn kehittämää SWOT–analyysia. Tutkimuksen teoreettisena pohjana käytettiin aiempia tutkimuksia ja aineistoa lasten vertaisryhmätoiminnasta, kirjallisuusterapiasta, leikkiterapiasta ja lapsilähtöisestä pedagogiikasta. Tutkimus on kvalitatiivinen.

Ohjaajat olivat kaikki innostuneita menetelmän toimivuudesta ja olivat sitä mieltä, että menetelmä sopii melkein mille perheelle tai ikäryhmälle tahansa, joilla on elämässään vaikeaa ja halua käsitellä sitä ryhmässä luovia menetelmiä käyttäen. Erityisesti Tarinamatto-menetelmä sopi lapsille juuri leikin vuoksi. Esimerkkiryhminä mainittiin perheet, joissa on mielenterveysongelmia, päihteiden käyttöä, surua, vammaisuutta tai mitä tahansa kriisiä. Myös adoptio-, sijais- ja maahanmuuttajaperheille menetelmä sopii hyvin.

Tarinoiden maa -toiminnassa erityisen hyvänä pidettiin toimivaa kokonaisuutta, jossa yhdistetään lasten vertaistukiryhmä, aikuisten ryhmä ja lapsen yksilötyöskentely. Tarinamatto nähtiin vaikuttavaksi leikkiterapian ja kirjallisuusterapian yhdistäväksi menetelmäksi, jossa lapsi sai kohdata turvallisesti elämäntilannettaan askarruttavia asioita. Tuotoksena syntyvät tarinat ja kirja auttoivat lasta hahmottamaan elämäänsä. Tarinoiden maassa lapsi tuli nähdyksi, kuulluksi ja hyväksytyksi.

Tarinoiden maa – vertaisryhmämallia on korkea aika tehdä tunnetuksi ja levittää eri toimijoiden käyttöön. Omana tutkimustuloksena kehitysnäkökulmasta ajattelen, että on tärkeää kouluttaa ohjaajat kunnolla ottamaan perusmenetelmä haltuun ennen kuin he muokkaavat menetelmää omiin tarpeisiinsa sopivaksi. Tampereen seurakuntayhtymä tarvitsisi omalle toiminnalleen myös pysyvät tilat ja turvatut resurssit.

ASIASANAT: Tarinoiden maa, Tarinamatto, kirjallisuusterapia, leikkiterapia, lapsilähtöinen toimintamalli, vertaisryhmätoiminta, Tampereen seurakuntien perhediakonia, kvalitatiivinen tutkimus

ABSTRACT

Paloviita Pirjo.
Experiences and ideas on Tarinoiden maa – method (The Land of stories) in social work. 66 p, 6 appendices. Language: Finnish. Autumn 2016. Diaconia University of Applied Sciences. Degree Programme in Social Services. Degree: Bachelor of Social Services.

The aim of this bachelor's thesis was to find out social workers experiences and ideas in using the Tarinoiden maa -method in the family social work context. In the survey took part 18 social workers and experts all working in parishes in Tampere region in Finland. They all had experiences in working with families in distress and they knew the special method here called Tarinoiden maa.

The study was conducted via e-mail questionnaire. The responses were analyzed using the well-known SWOT–analysis developed by Albert Humphrey. In this study, the theoretical frame was based on previous studies and material about children's peer groups, literature therapy, therapeutic play and child pedagogy. Research method techniques used in this thesis are qualitative.

The primary result of the thesis is that the social workers interviewed were satisfied and even enthusiastic with the functioning of the method. They stated that the method is suitable for almost anyone of any age group or like vice for any family with any difficulties in life. The difficulties the families had were related to mental health problems, substance abuse, the grief of a major loss, disability, troubles with the law and other major crisis. Social workers and experts told the method is suitable for use also for fun and relaxation.

The secondary result of the thesis is that the method seems to help especially children to perceive their life as valuable, accepted and safe even if the life of family is in crises. This depends on the experience of the social worker or an expert but the Tarinoiden maa -method provides a valuable tool to safely face the difficult and painful issues of life. One of the greatest pluses is that the method brings children and adults together to work on some meaningful and important issue in a positive and constructive way.

Keywords: child-centered approach, deacon, family therapy, literature therapy, play therapy, social worker, story, Tarinoiden maa -method, Tampere parish.

SISÄLTÖ

TIIVISTELMÄ

ABSTRACT

1 JOHDANTO ---------- 6

2 TARINOIDEN MAA – TOIMINTA TAMPEREEN SEURAKUNTAYHTYMÄSSÄ ----------8

3 OPINNÄYTETYÖN TUTKIMUSTEHTÄVÄ ----------10

3.1 Aineiston keruu ---------- 10

3.2 Analysointi ---------- 11

4 TARINOIDEN MAA – MENETELMÄN KESKEISET LÄHTÖKOHDAT -- 13

4.1 Tarinoiden maa ---------- 13

4.2 Tarinamatto ---------- 15

4.2.1 Kirjallisuusterapia ---------- 16

4.2.2 Leikkiterapia ---------- 18

4.2.3 Sadutus ---------- 20

4.3 Lapsilähtöinen toimintamalli ---------- 21

4.4 Lasten vertaisryhmätoiminta ---------- 22

5 TARINOIDEN MAA –MENETELMÄN VAHVUUDET, MAHDOLLISUUDET, HEIKKOUDET JA UHAT ---------- 25

5.1 Toimiva kokonaisuus ---------- 25

5.2 Vertaistuki ---------- 26

5.3 Lapsi tulee nähdyksi, kuulluksi ja hyväksytyksi ---------- 27

5.4 Yksilötyöskentely Tarinamatolla ---------- 29

5.5 Lapsen kirja ---------- 30

5.6 Ajankäytön haaste ---------- 31

5.7 Vanhempien vaikeus sitoutua ---------- 33

5.8 Vaihtuva ohjaajaryhmä ---------- 34

5.9 Suuri työmäärä ja resurssien vaativuus ---------- 36

6 OHJAAJIEN MERKITYS JA RYHMÄPROSESSI ---------- 38

6.1 Ohjaajien rooli ja koulutus ---------- 39

6.2 Tarinoiden maa –toiminnan ryhmäprosessi ja kesto ---------- 40

7 KRISTILLISYYS JA DIAKONIA TARINOIDEN MAA –TOIMINNASSA -- 43

8 TARINAMATON MONET MAHDOLLISUUDET ---------- 45

8.1 Ohjaajien kehittämisideoita ---------- 45

8.2 Kevyt kerhoversio ---------- 47

8.3 Terapiana ja esimerkiksi työnohjauksessa ---------- 48

8.4 Omat tilat ja riittävät resurssit ---------- 49

9 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTAA ---------- 51

LÄHTEET ---------- 54

LIITTEET ---------- 57

1 JOHDANTO

Tampereen seurakuntayhtymässä on kehitetty viimeisen neljän vuoden aikana Tarinoiden maa -menetelmää perhediakoni Anne-Mari Mäkiniemen johdolla rikostaustaisten perheiden vertaistukiryhmissä. Tarinoiden maa on kirjallisuusterapeuttisia menetelmiä hyväksikäyttävä vertaistukitoimintamalli, jossa rinnakkain toimii kolme ryhmää: lapsen yksilötyöskentely Tarinamatolla, lasten toiminnallinen ryhmä ja aikuisten ryhmä.

Tutustuin Tarinoiden maa -menetelmään syksyllä 2015 suorittaessani diakonia-opintojeni seurakuntaharjoittelua ohjaus- ja toimintakeskus Messissä. Osallistuin Tarinoiden maa -ryhmään ohjaajana. Sain toimia kirjurin tehtävässä Tarinamatolla ja ”toimittaa” lasten kirjat. Samaan aikaan harjoitteluohjaajani perhediakoni Anne-Mari Mäkiniemi viimeisteli opaskirjaa Tarinoiden maa –menetelmästä. Menetelmä oli minusta niin toimiva ja kiinnostava, että halusin tutkia sitä lisää.

Keväällä 2016 sain olla työni puolesta kehittämässä ja ohjaamassa Tarinoiden maa –ryhmää maahanmuuttajaperheille. Tässä ryhmässä toimin Tarinamaton vastaavana ohjaajana eli Viisaan ketun tehtävissä. Olen siis ollut kahdessa erilaisessa ryhmässä seuraamassa, perehtymässä ja kehittämässä.

Tarinoiden maa muuntuu moneksi. Se on käyttökelpoinen menetelmä hyvin monenlaisiin vertaistukiryhmiin ja yksilötyöskentelyyn. Tarinoiden massa lapsi tulee nähdyksi ja kuulluksi ja saa mahdollisuuden löytää sanoja tunteilleen sekä käsitellä niitä. Menetelmä ei ole terapiaa, vaan leikin ja tarinoiden avulla tuodaan näkyväksi ja käsitellään vaikeaa elämäntilannetta etsien omia voimavaroja ja suunnaten katse kohti tulevaisuutta. Tulevaisuustyöskentely kannattelee ja havahduttaa myös lapsen vanhempia ja läheisiä. (Mäkiniemi 2015, 7.)

Tarinoiden maa – menetelmän kehittäminen ja tunnetuksi tekeminen on nyt ajankohtaista Tampereen seurakuntayhtymässä. Valitsin opinnäytetyöni aiheeksi ohjaajien kokemukset ja kehittämisideat, koska uskon, että heidän arvokas kokemuksensa on hyvä tulla

kirjatuksi ylös ja otetuksi huomioon kehitystyössä. Opinnäyte työssäni halusin tutkia Tarinoiden maa -menetelmää nimenomaan kehittämisnäkökulmasta.

Tutkin Tarinoiden maa -menetelmää lähettämällä kaikille toiminnassa mukana olleille ryhmien ohjaajille ja vierailijoille sähköpostikyselyt. 18 henkilöä 19:sta vastasi kyselyyn eli vastausprosentti oli hyvä. Kysyin heidän kokemuksiaan ja kehittämisideoitaan menetelmästä ja sen toimivuudesta. Tutkimuksen tarkoitus oli saada mahdollisimman monipuolista ja kattavaa kokemusperäistä tietoa sekä Tarinoiden maa –menetelmän että Tarinamatto–työskentelyn toimivuudesta.

Tutkimuksen tavoitteena on kuulla ja ottaa huomioon niiden ihmisten kokemuksia, ehdotuksia ja ideoita, jotka ovat olleet mukana toiminnassa, jotta Tarinoiden maa –menetelmää voitaisiin viedä eteenpäin ja kehittää mahdollisimman hyvään ja monipuoliseen suuntaan. Tutkimustulokset eli Tarinoiden maan vahvuudet, heikkoudet, mahdollisuudet ja uhat löytyvät kappaleista 5, 6 ja 8 sekä liitteestä 3 opinnäytetyön takaa.

Toivon ja uskon että tästä tutkimuksesta on hyötyä sille kehitys- ja levitystyölle, jota Tampereen seurakuntayhtymässä Tarinoiden maa –menetelmän eteenpäin viemisessä tehdään.

2 TARINOIDEN MAA TAMPEREEN SEURAKUNTAYHTYMÄSSÄ

Tarinoiden maa on mallisuojattu vertaisryhmätoimintamalli, jonka omistaa Tampereen evankelis-luterilainen seurakuntayhtymä. Tarinoiden maa -toiminnan päätavoite on lasten, nuorten ja heidän perheidensä syrjäytymisen ehkäisy. Malli toimii, menetelmää kehittäneen perhediakoni Anne-Mari Mäkiniemen mukaan, hyvin lisätukena muun auttajaverkoston ohella. (Mäkiniemi 2015, 7.) Tarinoiden maa on osa Tampereen seurakunnissa perheiden parissa tehtävää erityisdiakoniaa.

Menetelmä kehitettiin alun perin rikostaustaisten perheiden lasten vertaistukiryhmän tarpeisiin. Vertaistukiryhmään tuli hyvin eri-ikäisiä lapsia, joten oli tarvetta myös yksilötyöskentelylle ryhmätyöskentelyn lisäksi. Tähän tarpeeseen kehitettiin Tarinoiden maa ja Tarinamatto. Tarinoiden maa -ryhmiä rikostaustaisille perheille on järjestetty nyt neljä kertaa. Vuonna 2013 pidettiin kaksi ryhmää ja vuosina 2014 ja 2015 yksi ryhmä/ vuosi. (Mäkiniemi 2016, keskustelut.)

Mäkiniemen (2015,7) mukaan ryhmissä vahvistetaan lapsen minäkuvaa ja huojennetaan lapsen kokemaa tunnekuormaa aikuisten asioista. Lapsi saa myös kaivattua vapautusta kokemastaan syyllisyyden tunteesta tai muista mieltä kuormittavista, virheellisistä käsityksistä ja perhesalaisuuksista. Leikkiin ja tarinoihin perustuva malli tukee tunneilmaisua ja kannustaa tavoittamaan iloa ja elämänmyönteisyyttä. (Mäkiniemi 2015, 7.)

Syksyllä 2015 Mäkiniemi kirjoitti menetelmästä opaskirjan: Tarinoiden maa, vertaistukitoimintaa lapsille, nuorille ja heidän perheilleen. Menetelmä on nyt tarkoitus tehdä tunnetuksi laajemmalle käyttäjäkunnalle. Menetelmä sopii hyvin myös oppilaitosten koulutusosioksi. Toimintamalli on käyttökelpoinen hyvin erilaisiin vertaistukiryhmiin. Toukokuussa 2016 menetelmällä ohjattiin kevennetty pilottiryhmä turvapaikanhakijaperheille. Syksyllä 2016 on suunnitteilla kirkkohallituksen Syrjäytymisen ehkäisyn hankerahoituksella Tarinoiden maa -menetelmän koulutusta

pääkaupunkiseudun seurakunnille. Tässä koulutuksessa painopiste on maahanmuuttajatyössä. (Repo 2016, keskustelut.)

Tarinoiden maan Tarinamatto -paketteja on myös valmistettu lisää jaettavaksi pääkaupunkiseudun seurakunnille ja Tampereen omille seurakunnille, jotta menetelmän voisivat ottaa käyttöön muutkin, kuin Tampereen seurakuntien RISE-työ. Tarinoiden maa - toimintamalli on vakiintunut omaksi menetelmäkseen ja valmis eteenpäin vietäväksi. Tarinoiden maa - menetelmä on hyvä työkalu ja ammattilaiselle suhteellisen helppo ottaa käyttöön. Menetelmä, sen kehittäminen ja levittäminen on nyt ajankohtaisempaa kuin koskaan. (Repo 2016, keskustelut.

3 TUTKIMUSTEHTÄVÄ

3.1 Aineiston keruu

Tutkimuksen tarkoitus oli saada mahdollisimman paljon kokemusperäistä tietoa Tarinoiden maa –menetelmän toimivuudesta niiltä, jotka ovat sitä käyttäneet lasten vertaisryhmätoiminnassa. Halusin kartoittaa sitä, miten mukana olleet ohjaajat ja asiantuntiavierailijat kokivat menetelmän, sen materiaalit ja ryhmäprosessin. Halusin ottaa tutkimukseen ennen kaikkea kehittämisnäkökulman, jotta tutkimuksesta olisi myös hyötyä Tarinoiden maa -toiminnalle ja sen eteenpäin viemiseen.

Perehdyin Tarinoiden maa -menetelmään ja kirjallisuuteen sen ympärillä syksyllä 2015 ja keväällä 2016. Huhtikuussa 2016 lähetin rikostaustaisten perheiden vertaistukiryhmissä neljän vuoden aikana mukana olleille ohjaajille ja asiantuntijavierailijoille haastattelukysymykset (LIITE 1) sähköpostitse. Vastaukset pyysin kesään mennessä. Vain yksi vastaus jäi puuttumaan. Todennäköisesti sähköposti ei tavoittanut häntä osoitteenmuutosten takia. Toukokuussa 2016 pidetyn maahanmuuttajaryhmän ohjaajille lähetin samat kysymykset heinäkuussa 2016. Halusin saada heiltä lisänäkökulmaa erilaisen ryhmän kokemuksista. Kaikki maahanmuuttajaryhmässä mukana olleet ohjaajat vastasivat kyselyyn. Palautettuja haastattelukaavakkeita sain yhteensä 18. Kuusi heistä oli toiminut Tarinamatolla, yhdeksän toiminnallisessa ryhmässä, neljä aikuisten rinnakkaisryhmässä ohjaajana ja neljä asiantuntijavieraana. Joku ohjaajista oli toiminut useammassa tehtävässä.

Liisa Tiittula ja Johanna Ruusuvuori kuvaavat haastattelua keskeisimmäksi tavaksi tehdä elämäämme ymmärrettäväksi. Jos halutaan saada tietoa, on luontevaa kysyä. Oletus on, että kysyvälle vastataan. (Tiittula ym. 2005, 9.) Haasattelukysymykset rakensin niin, että sain mahdollisimman monipuolista tietoa ohjaajien ajatuksista niin Tarinoiden maa –menetelmän kokonaisuudesta ja sen toimivuudesta kuin Tarinamatosta ja työskentelystä matolla. Menetelmänä käytin strukturoitua teemahaastattelua. Kaikille haastateltaville lähetin samat kysymykset riippumatta siitä, missä tehtävässä he olivat Tarinoiden maa –

ryhmässä olleet. Teemahaastattelu on astetta strukturoidumpi kuin avoin haastattelu, sillä siinä aiempien tutkimusten ja aihepiiriin tutustumisen pohjalta valmistellut aihepiirit, teema, ovat kaikille samoja, vaikka niissä liikutaankin joustavasti. (Hirsjärvi ym. 2011, 47-48). Teemahaastattelussa vastaamisen vapaus antaa oikeuden haastateltavien puheelle. Lisäksi teemoihin kohdistunutta haastattelua on suhteellisen helppo ryhtyä analysoimaan teemoittain. (Hirsjärvi ym. 2011, 48.)

Sähköpostihaastattelu oli joustava ja tavoitti hyvin mukana olleet ohjaajat ja vierailijat. Kukin sai vastata omalla ajallaan ja sillä tarkkuudella, jonka koki tärkeäksi. Joistain vastauksista oli vaikea ymmärtää tarkasti, mitä vastaaja tarkoitti, koska vastaus oli lyhyt ja perusteluja ei ollut. En voinut myöskään tehdä tarkennuskysymyksiä. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa tutkimus on aina myös tulkinnallinen, koska samaa haastatteluteksti voidaan tulkita monin tavoin ja eri näkökulmista. (Hirsjärvi ym. 2011, 151). Sähköpostihaastattelu oli tehokas ajankäytön kannalta. Sain vastaukset valmiina ja niitä oli helppo käsitellä.

Olen käynyt myös useita henkilökohtaisia keskusteluja perhediakoni Anne-Mari Mäkiniemen ja maahanmuuttajatyöstä vastaavan diakoni Heidi Revon kanssa menetelmän toimivuudesta ja kehittämisestä.

Hain ja sain tutkimusluvan Tampereen seurakuntayhtymältä maaliskuussa 2016, koska menetelmän ja mallisuojauksen omistaa seurakuntayhtymä.

3.2 Analysointi

Käytin haastattelukysymysten analysoinnissa Albert Humphreyn kehittämää nelikenttämenetelmää SWOT -analyysia (Strengths, Weaknesses, Opportunities, Threats) (Suomen riskienhallintayhdistys, i.a). Päädyin siihen analyysin selkeyden ja yksinkertaisuuden vuoksi. Siinä kirjataan ylös tutkittavan asian sisäiset vahvuudet ja heikkoudet sekä ulkoiset mahdollisuudet ja uhat. Nämä ovat juuri niitä asioita, joita halusin tutkimuksessani löytää.

SWOT-analyysin pohjalta voidaan tehdä päätelmiä, miten vahvuuksia voidaan käyttää hyväksi, miten heikkoudet muutetaan vahvuuksiksi, miten tulevaisuuden mahdollisuudet hyödynnetään ja miten uhat vältetään. Tuloksena saadaan toimintasuunnitelma siitä, mitä millekin asialle pitää tehdä. SWOT –mallia on tarkoitus käyttää myös ideointiin ja jatkokehittelyyn (Lindroos ym. 2004, 31.)

Tutkimus on kvalitatiivinen eli laadullinen. Sirkka Hirsjärvi ja Helena Hurme avaavat teoksessaan Tutkimushaastattelu, kvantitatiivisen eli määrällisen ja tilastollisen sekä kvalitatiivisen eli laadullisen tutkimuksen eroja ja yhtäläisyyksiä. (Hirsjärvi ym. 2011, 21-33). Mitä lähemmäs yksilöä ja vuorovaikutusta tullaan tai kun muuttujat ovat monimutkaisia, toisiinsa kietoutuneita ja vaikeasti mitattavissa, sitä suurempi syy on käyttää kvalitatiivisia menetelmiä. Kvalitatiivisen tukimuksen on myös sanottu lähtevän hyvin yleisistä käsitteistä, jotka saattavat muuttua tutkimuksen kuluessa. (Hirsjärvi ym. 2011, 25.)

Tutkimukseni Tarinoiden maasta perustuu haastatteluihin, keskusteluihin menetelmän kehittäjien kanssa sekä omiin kokemuksiini ja havaintoihini Tarinoiden maa – ryhmissä toimiessani. Omat mielipiteeni ja kokemukseni olen pyrkinyt selvästi ilmaisemaan ominani. Se, että olen ollut niin sisällä ryhmissä ja menetelmässä kieltämättä kyllä tuo tutkimukseen subjektiivisen näkökulman. Olen pyrkinyt mahdollisimman suureen objektiivisuuteen tutkimuksessani. Tutkimustulokset ohjaajien kokemuksista olen koonnut SWOT- kaavioon opinnäytetyön liitteisiin (LIITE 3).

Tutkimuksen teoreettisena pohjana käytin aiempia tutkimuksia ja aineistoa lasten vertaisryhmätoiminnasta, kirjallisuusterapiasta, leikkiterapiasta ja lapsilähtöisestä pedagogiikastaa.

4 TARINOIDEN MAA –MENETELMÄN KESKEISET LÄHTÖKOHDAT

4.1 Tarinoiden maa

Tarinoiden maa on lapsilähtöinen lasten, nuorten ja perheiden vertaisryhmätoimintamalli. Menetelmään kuuluu monta eri osa-aluetta. Ryhmä aloitetaan yhteisellä ruokailulla, jonka jälkeen lapset menevät omaan ryhmäänsä ja aikuiset omaansa. Lasten ryhmässä ensin lämmitellään esimerkiksi tunnekorttien ja leikkien avulla. Tämän jälkeen muut lapset siirtyvät toiminnalliseen ryhmään ja yksi lapsi kerrallaan tulee Tarinamatolle. Kun kaikki ovat käyneet matolla, kokoonnutaan yhteen, kääriydytään peittoihin ja kuunnellaan tarinoita. On mahdollista lukea lasten seikkailut Tarinamatolla ja yhteinen loppujatkokertomus. Ryhmä loppuu sisaruspiiriin tai pieneen hartaustyyppiseen hetkeen, jolla ryhmä suljetaan ja lähetetään matkaan kohti seuraavaa kertaa.

Menetelmän kehittämisessä on hyödynnetty Kriminaalihuollon Ehjä perhe - vertaistukitoiminnasta saatuja kokemuksia ja ideoita (Sassi, 2012). Tarinoiden maa - toimintamallissa painotetaan lapsen omaa asiantuntijuuttaan omasta elämästään. Menetelmä soveltuu työvälineeksi haastavissakin olosuhteissa elävien lasten ja nuorten toimintaan. Malli on kehitetty alun perin lisätueksi lapsille, joiden elämää kuormittavat vanhempien tai läheisten tekemät rikokset. Lasta autetaan muodostamaan ehyempi kuva tilanteestaan, tunteistaan ja kokemuksistaan tarinoiden ja itse tehdyn kirjan avulla. Tarinoiden maassa keskiössä ovat tarinat, sadut, leikki ja asioista puhuminen niiden oikeilla nimillä. (Mäkiniemi, 2015, 7).

Saduissa ja tarinoissa kaikki on mahdollista. Niissä on lupa haaveilla ja unelmoida, kuten myös Tarinoiden maassa. Tarinoiden maa antaa leikin avulla mahdollisuuden kohdata myös vaikeita asioita. Tarinoiden maassa seikkailee lapsen valitsema hahmo, käsinukke. Nukke on tehokas väline etäännyttää lasta itsestään. Nukelle ovat mahdollisia sellaisetkin asiat, joita lapsi ei itse uskaltaisi kohdata, tuntea tai toivoa. Mäkiniemen mukaan Tarinoiden maassa kaikki on mahdollista sellaisellekin lapselle, joka ei ole perheen rankan elämäntilanteen vuoksi enää muuten uskaltanut heittäytymään spontaanisti tai

toivoa ja unelmoida. Vertaistukimallin tavoitteena on luoda toivoa tilanteissa, joissa lapsi tai nuori on joutunut ahtaalle elämässään. (Mäkiniemi 2015, 7.)

Tarinoiden maassa lapsi voi olla sadun sankari. Silja Mäki ja Pirjo Kinnunen painotavat teoksessa Hoitavat sanat sadun turvallisuutta ja mahdollisuuksia. Sadun sankarit voivat saada apua vaikka solmimalla suhteita puihin tai eläimiin. Sadun sankarit myös löytävät turvallisen paikan elämässä luottamalla itseensä ja seuraamalla omaa tietään. Samaistumalla hyviin, lapsen elämää kannatteleviin, sankareihin lapsi saa uskoa siihen, että hän tulee todellisessa elämässäänkin onnistumaan ja saamaan apua silloin, kun hän sitä tarvitsee. Lapsi myös kokee sadun turvalliseksi, koska hän tietää, että se loppuu onnellisesti. Hän pystyy matkan varrella ennakoimaan sen tapahtumia, ja nauttimaan pelottavistakin kohdista. (Mäki ym 2005, 29.) Tämän saman turvan Tarinoiden maa tarjoaa. Asioita käsitellään ryhmässä lapsen ikätason mukaan oikeilla nimillä ja yhteistyössä vanhempien ja muiden läheisten kanssa.

Tarinoiden maan alussa Viisas kettu kertoo sykkyrästä, jota lapsi ja aikuinen voi kantaa sisällään. Sykkyrä syntyy silloin, kun asiat ovat menneet solmuun syystä tai toisesta, joskus jopa pahasti solmuun. Kun solmuun menneestä asiasta alkaa puhua, sykkyrä alkaa selviämään… solmu solmulta. Se voi olla hidasta, mutta sitä tapahtuu. Viimeisellä ryhmäkerralla kettu esittelee sykkyränsä uudelleen, ja se on jo selvinnyt jonkin verran. Siitä voisi alkaa tehdä jotain uutta, kutoa vaikka villahuivia. (Mäkiniemi 2015, 78.) Tarinoiden maassa kannustetaan puhumaan asioista, vaikkapa perheenjäsenen vankilassa olosta ja tunteista, joita siihen liittyy.

Seikkailuista Tarinoiden maassa tehdään lapsen oma kirja. Toiminnallisessa ryhmässä askarellaan kirjaan kannet ja muuta teemaan liittyvää kuvitusta ja esimerkiksi tunnekarttoja tai muuta aiheeseen ja ikäryhmään sopivaa.

Vanhempien tai muiden lähiaikuisten tuki on arvokas apu ryhmäprosessissa. Aikuisten samanaikainen rinnakkaisryhmä koetaan hyvin merkittäväksi. Aikuisten ryhmien sisällöt suunnitellaan lasten ryhmien tueksi ja työstäminen tapahtuu ensisijaisesti lapsen tarpeet huomioiden. (Mäkiniemi 2015, 54,55.) Erityisen tärkeää on myös, että ryhmän aluksi

perheen aikuinen ohjatusti antaa lapselleen luvan puhua ryhmässä perheen asioista. Tarinoiden maa on perheen yhteinen prosessi.

4.2 Tarinamatto

Tarinamatto on Tarinoiden maa -toiminnan keskeisin työväline. Se on kaksipuoleinen kankainen toiminta-alusta, joka on sisustettu ryhmää varten aihepiiriin liittyvillä esineillä. Matolla työskentelee lapsen lisäksi kaksi ohjaajaa: Viisas kettu ja kirjuri. Viisas kettu ottaa lapsen vastaan Tarinamatolle ja toimii hänen oppaanaan. Viisas kettu ohjaa lasta kulkemaan Tarinamatolla ja asettaa tarvittaessa myös turvallisia rajoja. Matolla voi olla esimerkiksi koteja, koulu, vankila, sairaala, kirkko tai leikkipuisto ja tavaroita kuten vaikkapa pyssy, huumeruisku, koululaukku jne. Tarinamatolle oleellisena kuuluu myös toivomuskaivo, jonne voi heittää toivomuskiviä ja toivoa sekä näkötorni, josta voi katsoa tulevaisuuteen. Mäkiniemen mukaan nämä elementit virittävät ja kannustavat lasta haaveilemaan ja unelmoimaan käsinukkensa kautta. Haaveiden ja unelmien kautta lapsen sisäinen maailma rikastuu ja vahvistuu. (Mäkiniemi 2015, 25.)

Lapsi voi löytää Viisaan ketun kannustamana tilanteeseensa toivoa oivaltaessaan, että hän voi itse vaikuttaa tulevaisuuteensa ja elämänsä valintoihin. Maton halkaisee elämän virta, jonka toisella puolella on nykyisyys ja toisella puolella tulevaisuus. Tulevaisuus kasvaa mattotyöskentelyprosessin aikana. Mäkiniemi kuvaa elämän virran tuovan elämään realiteetteja ja rajallisuutta. Kaikkea ei voi saada heti tässä ja nyt. (Mäkiniemi 2015, 25.)

Lapsi voi hyvinkin spontaanisti ja itsenäisesti seikkailla ja leikkiä matolla valitsemansa käsinuken kanssa paikasta toiseen tavaten muita Tarinamaton hahmoja, niin vankilassa kuin vaikkapa sairaalassakin. Jos lapsi tarvitsee apua, kettu voi kysellä häneltä asioista ja kannustaa rohkeasti kohtaamaan ihmisiä ja paikkoja. Kettu houkuttelee lasta käymään myös toivomuskaivolla ja tulevaisuuden näkötornissa jokaisella ryhmäkerralla.

KUVA 1 Tarinamatto (lähde: Mäkiniemen arkistot 2016).

Lapsi saattaa toimia Tarinamatolla myös täysin ohjaajan ennakko-odotuksien vastaisesti. Hän saattaa näyttää siltä, kuin hän ei reagoisi mitenkään matolle asetettuihin virikkeisiin. Mäkiniemi painottaa, että lapsi voi silti kuljettaa näitä sivuun jättämiään asioita mukanaan, vaikka ei sijoittaisikaan näitä kertomukseen. Lapsi jättää työskentelyssään asioita myös kertomatta ja kommentoimatta, tai kieltää ne kokonaan. Silti hän voi ottaa ne omakseen ikään kuin hiljaiseksi kertomukseksi ja kuljettaa niitä mukanaan. (Mäkiniemi 2015, 20.)

Mattotyöskentelyn aluksi lapsi ottaa käsinukkensa nukkien säilytyspaikasta, pesästä ja lähtee seikkailemaan nukkensa kanssa Tarinoiden maahan. Seikkailun lopuksi lapsi palauttaa nukkensa pesään ja lähtee takaisin toiminnalliseen ryhmään omana itsenään. On tärkeää, että lapsi palautetaan tähän aikaan ja paikkaan, jotta hän ei mielikuvissaan liikaa sekoita nuken ja itsensä. Tätä vakauttamista myös ohjaajat haastattelupapereissaan painottivat. Tarinoiden maa ei ole terapiaa vaan tavoitteellista leikkiä terapeuttisin menetelmin.

4.2.1 Kirjallisuusterapia

Suomen kirjallisuusterapiayhdistyksen internet-sivuilla kirjallisuusterapia määritellään seuraavalla tavalla: ”Kirjallisuusterapia eli sanataideterapia tarkoittaa terapeuttista vuorovaikutusprosessia, jossa hyödynnetään joko valmista kirjallista aineistoa tai itse tuotettua tekstiä. Kirjallisuusterapiaa harjoitetaan yleensä ohjatuissa ryhmissä ja myös yksityisterapiassa. Terapeuttisuus ryhmässä perustuu läsnäolijoiden väliseen vuorovaikutukseen, jossa jäsenten kirjoituksista annettu ja saatu palaute on keskeistä.” (Suomen kirjallisuusterapia ry. i.a.)

Kirjallisuusterapia on yksi ilmaisu- ja luovuusterapioiden muodoista. Menetelmässä ei ole yhtä selkeää taustateoriaa, vaan se sisältää osia erilaisista teoreettisista suuntauksista. Tätä voidaan pitää myös kirjallisuusterapian vahvuutena. Kirjallisuusterapiaa ja muita taideterapioita voidaan hyvin yhdistää. Psykologi Terhikki Linnaimaa määrittelee kirjallisuusterapian sateenvarjokäsitteeksi, jonka alla on monenlaista lukemista ja kirjoittamista aina päiväkirjan kirjoittamisesta vuorovaikutuksellisissa ryhmissä lukemiseen ja kirjoittamiseen. Myös audiovisuaalista ja muuta aineistoa voidaan käyttää. Tavoite voi olla terapeuttinen tai osallistujan valinnan mahdollisuuksien lisääminen tunteiden, asenteiden ja oivallusten saadessa kasvupohjaa kirjoittamisesta ja materiaalista. (Linnainmaa 2005, 12.)

Satujen lumous, merkitys ja arvo -kirjan kirjoittanut sekä satuja tutkinut ja tulkinnut Bruno Bettelheim (1992) painottaa kirjoitettua tekstiä ja sanojen merkitystä. Hänen mukaansa lapsi ymmärtää juuri kansansatuja paremmin kuin mitään muuta taidemuotoa. Hyvä kansansatu on monimuotoinen. Se antaa lapselle mahdollisuuden valita juuri sen tason, jolla hänen kehityksensä etenee ja jonka hänen psyykeensä on valmis vastaanottamaan eri ikäkausina. Kun hän on valmis siirtymään seuraavaan vaiheeseen, hän korvaa sadun aiemmat merkitykset uusilla. Lapsi myös itse määrittelee sen, millaista sadun sanomaa hän missäkin ikävaiheessa tarvitsee. (Bettelheim 1992, 20.)

Lapsilla, jotka ovat pettyneitä ihmissuhteissaan ja kärsivät ihmissuhdeongelmista, on usein hankaluuksia liittyä sekä muihin lapsiin, että aikuisiin. He voivat pelätä uudelleen hylätyksi tai petetyksi tulemista tai jopa omia impulssejaan ja reaktioitaan. Sadut antavat

lapsille mahdollisuuden kokeilla uusia rooleja ja tapoja toimia. Heille on turvallisempaa luoda kuvitelmia muista ihmisistä kuin kohdata heitä todellisuudessa. Mielikuvituksen ja satuihin eläytymisen kautta he voivat valmistautua uusiin yrityksiin lähestyä ihmistä. Satujen avulla harjoitellaan ihmissuhdetaitoja. (Mäki ym. 2009, 37.)

Tarinoiden maa pohjautuu kirjallisuusterapeuttisiin menetelmiin. Osallistujien seikkailut Tarinamatolla ovat tarinaa, satua. Lasten leikkiessä matolla syntyy huomaamattakin tarina. Lapsen elämä voi tuntua olevan kaaoksessa ja Tarinamatolla syntyvä käsinuken tarina voi antaa kaaokselle raameja. Psykologi Terhikki Linnainmaan mukaan hyvä tarina auttaa tekemään monimutkaisia asioita ymmärrettäväksi (Linnainmaa, 2009, 299).

Linnaimaa selventää artikkelissaan, miten monella tavalla narratiivista kirjoittamista ja sen vaikutuksia on tutkittu, vaikkakin tutkiminen on haastavaa. Texasilaisen yliopiston psykologian professorin James W. Pennebakerin tutkimuksissa 1980-luvulta lähtien on tutkittu trauman kokeneiden ja verrokkiryhmäläisten kirjoittamista. Hänen mukaansa järkyttävien kokemusten kohtaaminen puhumalla ja kirjoittamalla vähentää niitä kielteisiä vaikutuksia, joita puhumasta ja kirjoittamisesta estyneillä on. Mitattavina tuloksina saatiin positiivisia vaikutuksia muun muassa veren vasta-aineisiin ja autonomisen hermoston toimintoihin. (Linnainmaa 2009, 303.)

Tarinoiden maa -ryhmissä lasten tarinoita on myös luettu yhdessä lasten kanssa ryhmäkerran lopuksi. Lapset kuuntelevat toistensa tarinoita mielenkiinnolla ja saavat toisiltaan vertaistukea. Toisen tarina voi auttaa myös oman tarinan kerronnassa. Lapsen on tärkeä saada myös oma tarinansa kuulluksi. Tarinan lukeminen on kuitenkin vapaaehtoista. Jos lapsi kieltää tarinansa lukemisen, sitä ei tietenkään lueta. Lapsella on ollut ryhmissä oikeus myös jättää valmis kirja ohjaajien säilytettäväksi, jos hän ei ole halunnut sitä näyttää perheelleen tai viedä kotiin. Yleensä jokainen lapsi on kuitenkin halunnut viedä kirjan mukanaan. Lapsella on oikeudet omaan kirjaansa ja sitä ei myöskään näytetä ulkopuolisille.

Illan lopuksi on ryhmissä myös luettu jatkokertomusta. Käytetty kertomus on rikostaustaisten perheiden ryhmissä ollut Teija Hollon ryhmää varten kirjoittama tarina Ressukka-ketusta, joka joutuu sijaisäiti, Kertun hoiviin, koska äiti on kadonnut. Äiti onkin joutunut vankilaan, ja monien vaikeiden vaiheiden jälkeen Ressukka kasvaa ja

häntä aletaan kutsua Viisaaksi ketuksi. (Hollo 2016, 31.) Vasta ryhmäprossin viimeisellä kerralla selviää, että tarina on Viisaan ketun kasvukertomus. Se antaa vertaisuuden kokemusta ja toivoa.

4.2.2 Leikkiterapia

Leikkiterapia on lasten terapian vanhin ja suosituin muoto. Sitä harjoitetaan laajalti ympäri maailmaa ja sen käyttö on lisääntymässä kiihtyvällä vauhdilla. Schaeferin ja Kadusonin toimittamassa kirjassa Leikkiterapia, teoria, tutkimus ja käytäntö. Useat kirjoittajat avaavat leikkiterapian moninaisuutta. Leikki on lapselle kaikkein ominta olemisen muotoa. Oleminen on leikkimistä. Kirjan artikkeleissa kasvatustieteen tohtorin B.E. Nortonin ja psykologi C.C. Nortonin mukaan leikki on lapsen kieltä ja lelut ovat sanoja. (Norton ym. 2012, 45.) Kokemuksellinen leikkiterapiamalli perustuu siihen käsitykseen, että lapset kohtaavat maailman kokemuksellisesti, eivät kongnitiivisesti. Lapset keräävät ensisijaisesti aistimuksellista tietoa ja se herättää heissä tunnereaktioita. Kun lapselle syntyy voimakkaita tunnereaktioita synnyttäviä tilanteita, lapsen pitää keskittää kaikki energiansa, jotta hän saavuttaisi jonkinlaisen voimaantumisen tai pääsisi tunnereaktion yli ja voisi toimia kyseisessä tilanteessa. Tunteiden käsittelemättömyys taas sitoo valtavasti energiaa. Myös tunteista mieleen tunkeutuvat muistot vaikuttavat lapsen sopeutumiseen ja saattavat vaarantaa lapsen kehityksen. Nortonien mukaan lapsi käyttää leikkiä hyväkseen asettaakseen itsensä tapahtumien vaikutuksen alaiseksi siten, että hän säilyttää kontrollin eikä muserru kokemusten alle. Leikkiessään lapset voivat kohdata asian abstraktimmalla ja välillisemmällä tavalla. (Norton, 2012, 42,43.)

Tarinoiden maassa lapsi leikkii Tarinamatolla ja mitä pienempi lapsi on, sitä vähemmän hän tiedostaa tuottavansa tarinaa. Viisas kettu toimii oppaana, ohjaajana ja aikuisena leikkitoverina. Ohjaajan rooli matolla on tärkeä ja vaativa. Ohjaajaketun on oltava valppaana lapsen leikille, antaa siihen vapautta ja mennä lapsen ehdoilla. Leikkiterapia-kirjan artikkelissa psykologian tohtori Helen E. Benedict painottaa terapeutin ja lapsen

vuorovaikutusta ja sitä, kuinka terapeutin tulee olla lasta sensitiivisesti kuuleva, lämmin, johdonmukainen ja tarjota lapselle johdonmukainen ja turvallinen leikkimisympäristö. (Benedict 2012, 16). Tarinoiden maa on määritelty leikkiympäristö rajatuilla leikkivälineillä ja siellä lapsi voi leikin avulla kohdata itselleen haastavia asioita.

Tärkeää ohjaajalle on myös pitää lapsi leikissä nukkenaan tai ainakin leikki tarpeeksi kevyenä, jotta matolla ei mennä sellaisiin traumojen syövereihin, joita lapsi ja ohjaaja eivät pysty hallitsemaan. Tarinoiden maassa puhutaan lapsen vakauttamisesta tähän aikaan ja paikkaan, jos hän joutuu liikaa tunteiden vietäväksi tai aivan kuin katoaa johonkin toiseen tilaan. Lapselle muistutetaan, että hän on nyt käsinukkenaan Tarinoiden maassa ja hänellä ei ole mitään hätää. Pelottavat tai ahdistavat asiat eivät ole tässä ja nyt läsnä. Ammattitaitoisen ohjaajan tulee huomata nämä tilanteet. Tarinoiden maassa pääpaino on positiivisissa, lasta voimauttavissa asioissa. Lapsi voi myös lopettaa leikin koska haluaa.

Perhediakoni Mäkiniemi painottaa myös perheiden oman mahdollisen hoitokontaktin olemassaoloa tai siihen ohjaamista, jos se nähdään tarpeellisena. Leikki Tarinoiden maassa voi avata tunnelukkoja, joiden käsittelemistä auttamaan tarvitaan terapeutin ammattitaitoa. (Mäkiniemi 2016, keskustelut.)

4.2.3 Sadutus

Sadutus on narratiivinen menetelmä, jossa vapaasti soljuva kertomus, uusi satu tai tarina syntyy kertojan ja saduttajan välillä. Saduttamisessa asetutaan kuuntelemaan, mitä lapset ajattelevat ja minkälaisista asioista he kertovat silloin, kun kertomista ei ohjailla tehtävillä tai kysymyksillä. Perinteiseen saduttamiseen on yhdistetty tarinan sana- ja äännetarkka kirjoittaminen, sen lukeminen ja kertojan toivomien korjausten tekeminen. Saduttamisen on kehittänyt psykologi Monika Riihelä 1980-luvun alussa työskennellessään koulupsykologina. Kavatustieteen tohtori Liisa Karlsson kehitti sadutusta enemmän

demokraattiseen suuntaan ja tutki, miten sadutusta voi käyttää myös esimerkiksi ryhmässä. (Remes, 2006, 4.)

Silja Mäki ja Pirjo Arvola jakavat kirjassaan ”Satu kantaa lasta” sadutuksen kolmeen tyyppiin: perussadutus, aihesadutus ja sadutusdokumentointi. Perussadutuksessa lasta ei ohjailla, vaan kirjoitetaan sanatarkasti muistiin lapsen kertoma tarina. Aihesadutuksessa lapselle annetaan aihe tarinaan ja satua voidaan tehdä myös ryhmässä. Sadutusdokumentoinnissa saduttaja kirjaa lasten nähden, mitä he tekevät, leikkivät ja puhuvat. (Mäki ym. 2009, 72.) Tarinoiden maa - menetelmässä sovelletaan kahta viimeistä saduttamisen tyyliä. Saduttamisesta käytetään Tarinoiden maassa myös nimeä soveltava saduttaminen (Mäkiniemi 2015, 18.) Kirjoittaja pyrkii mahdollisimman tarkasti kirjoittamaan lapsen tarinaa ylös, kun lapsi leikkii Tarinamatolla, mutta myös luovasti tulkitsee lapsen elekieltä, tunteita ja toimintaa. Joskus tärkeämpää kuin se, mitä lapsi sanoo, on se, mitä lapsi jättää sanomatta tai mitä hänen elekielensä paljastaa. Kirjuri kirjoittaa tarinasta ehjän kertomuksen lisäten tarvittavia sanoja. Lopuksi kertomus aina luetaan lapselle niin, että hän saa korjata tekstiä, jos siellä on jotain, mitä lapsen mielestä ei sinne kuulu.

Tarinoiden maassa sadun kulkua ohjataan. Matolla on teemaan liittyviä tavaroita ja asioita, joita kohtaamaan Viisas kettu haastaa. Kettu kyselee tunteista ja toiveista tarpeen mukaan. Tarina syntyy vuorovaikutuksessa ketun ja lapsen käsinuken välillä.

Liisa Karlssonin (2003) mukaan sadutuksen on koettu luovan niin perheisiin, työpaikoille kuin oppimistilanteisiinkin aidon vastavuoroinen toimintakulttuuri. Varsinkin vaikeiden ristiriitojen ja harmittavien asioiden esille ottaminen on helpompaa sadun metaforien kautta kuin suoraan sanomalla. (Karlsson 2003, 10-11.) Tarinoiden maa - ohjaajien mielestä lapsen itse toteuttama kirja onkin tärkeä myöhempää asioiden työstämistä varten. Kirja voi auttaa perhettä keskustelemaan yhdessä lasta askarruttavista asioista. Kirja voi avata aikuiselle lapsen maailmaa aivan uudella tavalla. Rikostaustaisten perheiden ryhmissä usea vanhempi on ollut yllättynyt esimerkiksi siitä, mitä lapsi on tiennyt vankila- ja rikosasioista. Vanhempi saattaa olla niin täynnä omaa kriisiään, että ei ole huomioinut tarpeeksi lapsen kriisiä ja tunteita. Vuosien päästä lapsi taas voi palata kirjaan ja peilata sen hetkistä elämäänsä niihin kokemuksiin, joissa ryhmän aikana eli.

4.3 Lapsilähtöinen toimintamalli

Tarinoiden maa - toiminnassa kaiken keskiössä on lapsi. Yleisesti lapsilähtöisyyttä kuvataan lapsen kuulemisena ja huomioimisena sekä lapsen yksilöllisenä kohtaamisena. Kasvatustieteen lehtori Leena Tahkokallio on väitöskirjassaan ”Lastentarhanopettajan ammatillinen kehittyminen havainnointiin perustuvan reflektion avulla” tutkinut ja märitellyt lapsilähtöistä pedagogiikkaa. Lapsilähtöisyyden yleiseksi periaatteeksi Tahkokallio luonnehtii uskoa lapsen omiin kykyihin ja potentiaaliin. (Tahkokallio 2014, 28.) Lapsilähtöisen pedagogiikan määrittelyyn sisältyy myös ymmärrys lapseen itseohjautuvana ja itsereflektoituvana toimijana. Tarinoiden maa - toiminnassa lapsi nähdäänkin aktiivisena toimijana, jonka oma tarina, ratkaisut ja tulevaisuuden haaveet ohjaavat häntä eteenpäin. Vastaukset ja ratkaisut löytyvät lapsesta itsestään. Siksi lapsi tarvitsee kasvaakseen ja kehittyäkseen elämää kannattelevia ja ratkaisumalleja ja vaihtoehtoja. Tarinoiden maassa houkutellaankin lasta löytämään omat vahvuutensa vaikuttaa omiin asioihinsa, ainakin uskaltamalla toivoa ja unelmoida. Mäkiniemen mukaan ihmisen ainutkertaisuuden ja arvokkuuden vuoksi lapsi itsessään tulee nähdä myös oman elämänsä asiantuntijana ja vaikuttajana (Mäkiniemi 2015, 15.)

Eräs aikuisten ryhmän ohjaajista kiteytti aikuisten ryhmän tavoitteet seuraavin sanoin: ”Kaikki ryhmäkerrat tähtäävät samaan: lapsen kannalta katsottuna ymmärrys tilanteesta, lapsen huomioiminen ja tukeminen, lapsen tunteiden vastaanottaminen, lasten huoliin ja kysymyksiin vastaaminen ja turvallisen arjen luominen.”

Mäkiniemi mainitsee opaskirjassaan myös YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen (Unicef, Lapsenoikeuksien julistus 1991) lähtökohdaksi lapsilähtöiselle näkökulmalle. Lapsella on oikeus ilmaista mielipiteensä itseään koskevissa asioissa, ja ne on otettava huomioon lapsen iän ja kehitystason mukaan (artikla 12). Lapsella on myös oikeus saada tietoa itseään koskevista asioista (artikla 13). Tätä kuulluksi tulemista ja lapsen kehityksen mukaista tiedon antamista Tarinoiden maa - toiminnassa toteutetaan. Suomi ratifioi

lapsen oikeuksien sopimuksen jo 25 vuotta sitten, mutta silti on vielä paljon puutteita lapsen oikeuksien toteutumisessa ja lapsen huomioimisessa.

Suomen evankelisluterilaisessa kirkossa halutaan edistää lasten oikeuksien toteutumista. LAVA:lla eli lapsivaikutusten arvioinnilla pyritään turvaamaan lapsen oikeudet, osallisuus ja vaikutusmahdollisuudet (Suomen evankelisluterilainen kirkko, Lapsiasiavaikutusten arviointi i.a.). Se painottaa lasten ja nuorten mahdollisuutta tulla kuulluksi ja vaikuttaa asioihin. Sen mukaan lapsiystävällisessä seurakunnassa lapset ja nuoret saavat myös aikuisilta tarvittaessa apua ja tukea omien ajatusten ilmaisemiseen. Lapsen oikeuksien viikon teemaksi kirkossa 2016 on nostettu yhdenvertaisuus lapsia ja nuoria osallistaen.

4.4 Lasten vertaisryhmätoiminta

Terveyden ja Hyvinvoinnin Laitoksen mukaan vertaisryhmätoiminnan tarkoituksena on, että ryhmään osallistuvien on mahdollista käsitellä asioitaan yhdessä toisten samanlaisessa tilanteessa olevien kanssa. Ryhmässä on mahdollista saada omaan tilanteeseensa uusia näkökulmia. Keskeistä vertaisryhmätoiminnassa on vertaistuen saaminen ryhmästä, omien voimavarojen ja sosiaalisen tuen saaminen. (THL, vertaisryhmätoiminta i.a.)

Lasten ryhmätoiminnan tavoitteena on tukea lapsen kehitystä ja kasvua ryhmämuotoisesti ja käsitellä lapsen elämän kannalta tärkeitä teemoja, tukea lapsen toimintakykyä, sosiaalisia taitoja ja vähentää avuttomuuden tunnetta. Ryhmissä on tärkeää, että lapsi tulee kuulluksi ja ymmärretyksi sekä kokee iloa ja käsittelee erilaisia teemoja ryhmän kanssa. (THL, lastenvertaisryhmätoiminta i.a.)

Lasten vertaisryhmätukiryhmiä on tutkittu jonkin verran. Päihdeperheiden lasten vertaisryhmää Pro gradu –työssään tutkinut Riitta Räikkönen kysyi lasten palautetta ryhmän toiminnasta. Lapset kokivat saaneensa ryhmässä kavereita, tietoa, uskoa ja

välittämistä. Yksi lapsi koki, ettei ollut saanut mitään. Moni ryhmän lapsista olisi halunnut jatkaa ryhmää eivätkä he olisi halunneet erota toisistaan. Omien sanojensa mukaan lapset eivät miettineen tai puhuneet ryhmässä puhuttuja asioita lainkaan ryhmän ulkopuolella. (Räikkönen 2006, 77.)

Mari Savolainen ja Kaisa Varjoranta ovat myös tutkineet päihdeperheiden lasten ”Huomaa lapsi” -vertaistukiryhmää Pro gradu -työssään. Tärkeimpänä tutkimustuloksenaan he mainitsivat, että lapset saivat vertaisryhmästä sekä ohjaajilta että ryhmän toisilta lapsilta monipuolista tukea ja apua tilanteeseensa. Erityisen tärkeänä lapset olivat kokeneet yhteenkuuluvuuden muiden ryhmän jäsenten kanssa. Ohjaajilta he saivat tietoa, ymmärrystä ja kannustusta. Tutkijoiden mukaan useampikin heidän haastattelemistaan lapsista oli etsinyt ryhmässä tehdyn kansion esille myöhemmin ja muistellut ryhmää. (Savolainen ym. 2004, 101-111.)

Mielenkiintoinen oli myös masentuneiden nuorten Tukinetti -vertaistukiryhmää tutkineen Hanna Kurttin Pro gradu -tutkimus. Hän painotti nuoren osallistumisaktiivisuutta nettiryhmän vertaistuen saannissa. Hyödyn saamisen kannalta oli tärkeää, että nuori osallistui keskusteluun aktiivisesti. Aktiivisuus on nimenomaan masentuneen nuoren kannalta tärkeää. Jos nuori ei osallistunut keskusteluun, vuorovaikutuksen ja vertaistuen voimaannuttava vaikutus jäi ohueksi. Kun nuori koki saavansa toisilta tukea ja apua, hän usein myös halusi auttaa toisia. (Kurtti, 2014, 119.)

5 TARINOIDEN MAA -MENETELMÄN VAHVUUDET, MAHDOLLISUUDET, HEIKKOUDET JA UHAT

5.1 Kokonaisuus toimiva

Ohjaajien vastauksissa Tarinoiden maa-menetelmässä toimii ennen kaikkea kokonaisuus. Ryhmätuokion eri osat täydensivät toisiaan ohjaajien mielestä hyvin. Joku oli sitä mieltä, että menetelmä toimi täydellisesti ja siinä ei ole mitään muutettavaa. Osa ohjaajista oli ollut mukana alusta alkaen suunnittelemassa ja aloittamassa koko menetelmää ja mukana kehittämässä sitä. Tarinoiden maa-menetelmä on kehittynyt tällaiseksi viimeisen neljän vuoden aikana ja siinä on ollut koko ajan mukana arviointi- ja kehittämisnäkökulma.

Kaikki kokoontumiskerran osa-alueet mainittiin tarpeellisina ohjaajien palautteissa. Hyvää oli heti lähtökohdassaan yhteinen ruokailu. Se voi olla joillekin perheille jopa motivointitekijä ryhmään osallistumiselle ja luo yhteenkuuluvuutta perheiden ja ohjaajien kesken. Se myös kokoaa ryhmän yhteiseen aloitukseen. Hyväksi koettiin myös tutustuminen ja lämmittelyleikit, Tarinamatto, vertaistukiryhmä, toiminnallisuus, paikka puhua vaikeasta perhettä koskevasta asiasta, vanhempien läsnäolo ja sitoutuminen sekä lapsen oma kirja ja nähdyksi tuleminen. Myös se, että pienemmille lapsille oli järjestetty hoito ja vanhemmillekin mahdollistettu tuleminen ja joskus jopa kyyditys, pidettiin tärkeänä.

Kaikki ohjaajat kokivat ryhmästä olleen hyötyä osallistujille, joko pienesti tai jopa elämää ratkaisevasti muuttavasti. Hyödyn huomasi ohjaajien mukaan jo ryhmän aikana. He näkivät muutosta parempaan perheen voinnissa ja ihmissuhteissa. Lasten itsetunnon ja tunnetaitojen nähtiin kehittyneen, ilmapiirin puhdistuneen ja perheen suhteiden lähentyneen. Myös asiakkaiden itsensä, kuten myös viranomaisten, huomattiin havahtuneen perheen ja lapsen tilanteeseen, koulukiusaamisen vähentyneen ja muutenkin salaisuuksien rauenneen. Puhuminen, asioiden nimeäminen ja tilanteiden läpikäyminen selvästi auttoivat lapsia.

Ryhmäprosesseihin on ohjaajien mukaan liittynyt monenlaisia vaiheita. On huomattu myös kipeitä asioita kuin ristiriitojakin. Mukana olleiden perheiden loppupalautteet ovat olleet pääsääntöisesti kuitenkin positiivisia ja kiittäviä. Perheet olivat antaneet positiivista palautetta joillekin ohjaajille kesken ryhmänkin. Perheissä oli mm käytetty ryhmässä tehtyjä huolinukkia vaikeiden asioiden käsittelyssä. Vanhempi oli laittanut sähköpostia ohjaajille ja iloinnut lasten mielialan muutoksesta ja siitä, että oli saanut ryhmästä toimivia keinoja auttaa lasta esimerkiksi huolien käsittelyssä.

Ohjaajista joku mainitsi myös hyvän suunnittelun ja valmistautumisen ryhmään asiaksi, joka tuki onnistumista. Tarinoiden maa -konsepti oli ohjaajien mielestä ”hyvä paketti”.

5.2 Vertaistuki

Tarinoiden maa -ryhmään tullaan työstämään jotain tärkeää asiaa, joka vaikuttaa lapsen elämään. Tähän mennessä toteutuneiden ryhmien teemat ovat olleet perheenjäsenen vankilassaolo ja maahanmuutto turvapaikanhakijana. Vertaistuki nähtiin molemmissa tilanteissa tärkeänä ja tarpeellisena. Vankilaperheissä lapset tapasivat mahdollisesti ensi kertaa toisen lapsen, jolla on sama tilanne kotona. Häpeällisestä asiasta tulikin normaalimpi ja asia, josta voi puhua jonkun kanssa, ehkä ensimmäisen kerran. Myös kokemus omasta itsestä tuli hyväksyvämmäksi, kun tapasi toisen samassa tilanteessa olevan lapsen. Lapsia yhdisti perheenjäsenen vankilassaolon lisäksi mm. vierailut vankiloissa, vankivanhemman tarjoamat makeiset ja se, että vanhemmat eivät olleet ensin kertoneet, mihin vanhempi on kadonnut. Lapset löysivät paljon samankaltaisuuksia tarinoistaan ja kokemuksistaan. Myös toisten tarinat Tarinamatolla kiinnostivat ja joskus naurattivat ja voimaannuttivat. Oman tarinan jakaminen tuntui myös tärkeältä. Lapset saivat toisistaan myös ystäviä. Joissain palautteissa mainittiin ryhmän keveys eli se että leikin ja huumorin avulla voitiin yhdessä käsitellä vaikeita asioita. Se oli mahdollista, koska ”kaikki olivat samassa junassa”.

Myös vanhempien vertaistuki toisilleen nähtiin tärkeänä. Tärkeänä pidettiin sitä, että vanhemmat saivat yhdessä puhua lapsistaan ja siitä, miten asia koskettaa juuri heidän lapsiaan sekä kuulla vertaistarinoita. Aikuiset saivat toisiltaan uusia näkökulmia. Kaikki ryhmässä käsitellyt teemat koettiin hyödyllisiksi. Ryhmässä havaittiin hyväksyvää ilmapiiriä ja vapautta puhua asioista.

Maahanmuuttajalasten ryhmässä vertaistuki ei vaikuttanut ohjaajien mielestä niin tärkeältä, koska lapset jo muutenkin asuivat ja kävivät koulua keskenään. Heille tuntui yksilötyöskentely olevan tärkeämpää. Tulevaisuudessa, kun maahanmuuttajalapset asuvat omissa kodeissaan ja käyvät koulua kantasuomalaisten kanssa, vertaistuki noussee tärkeämpään osaan. Käytännön asioissa, kuten tulkkauksessa ja sanojen selittämisessä lapset saivat ryhmässä toisiltaan apua.

5.3 Lapsi tuli nähdyksi, kuulluksi ja hyväksytyksi

Useat ohjaajista painottivat toiminnan tärkeydessä sitä, että lapsi tulee nähdyksi ja kuulluksi. Lapsi saa ryhmässä kokea, että hän ja hänen tarinansa on tärkeitä. Perheissä, joissa on paljon vaikeuksia, lapsi saattaa jäädä syrjään aikuisen ongelmien taakse. Joku ohjaajista kirjoittikin, että Tarinoiden maan tehtäväksi riittää se, että lapsi saa olla hetken päähenkilö. Rikostaustaisissa perheissä vankila ja siihen liittyvät asiat voivat ottaa kodissa päärooli n. Aikuisilla voi olla myös lapsia vähättelevä asenne, että eivät nämä tilanteesta kärsi, tai eivät oikeastaan tiedäkään juuri mitään. Aikuisille tuleekin joskus yllätyksenä, kuinka paljon lapsilla on tietoa, tunteita ja ristiriitaisia ajatuksia asiaan liittyen, varsinkin, jos asioista ei ole puhuttu. Tarinoiden maan ensimmäisellä kerralla kukin vanhempi antaa lapselleen luvan puhua perheen asioista. Tarinoiden maassa ei tarvitse varjella perhesalaisuuksia, vaan niistä on lupa puhua vapaasti ryhmän sisällä. Tämä lupa on lapsille usein todella tärkeä.

Aikuisten ryhmän teemat painottuvat myös lapsiin. Aikuisten ryhmässä on toki teemoja heitä itseään varten, mutta kaikessa pyritään ohjaamaan ajatus lapseen ja siihen, miten

tämä asia vaikuttaa heihin. Tarinoiden maa -toimintaan tullaan lasta varten. Aikuisten ryhmän olemassaolon tärkeys ja vanhempien osallistaminen ja vastuuttaminen prosessissa nostettiinkin monessa palautepaperissa esille. Aikuisten rinnakkaisryhmä kuuluu olennaisena osana Tarinoiden maa -konseptiin. Myös se, että ryhmät toimivat samanaikaisesti, nähtiin tärkeäksi. Teemoihin toivottiin vielä lisää yhtäläisyyksiä ja aikuisille enemmän tietoa siitä, mitä lasten ryhmässä kulloinkin tehtiin ja juteltiin.

Kun kysyttiin mistä asiakkaat hyötyivät ryhmästä, eräs ohjaajista vastasi aikuisten saaneen ymmärrystä siitä, kuinka tärkeää lapselle on saada tietoa, esimerkiksi vanhemman vankeudesta, heidän omalla kehitystasollaan. Aikuiset ymmärsivät myös, että lapsen kysymyksiin on vastattava, jotta hänen mielikuvituksensa ei tee todellisuudesta vielä kamalampaa, kuin se on. Niin ikään vanhempia myös vahvistettiin ottamaan vastaan lasten tunteita ja he saivat työkaluja käsitellä asioita yhdessä lastensa kanssa. Ryhmän yksi tarkoitus on ennaltaehkäistä ylisukupolvista kierrettä rikolliseen elämään.

Ohjaajien määrä Tarinoiden maa -ryhmissä on pidetty suurena. Ohjaajia on ollut vähintään kaksi matolla, kaksi toiminnallisessa ryhmässä ja kaksi aikuisten ryhmässä - toinen heistä asiantuntijavierailija - sekä vielä erillinen lastenhoitaja pienemmille, jos siihen on ollut tarvetta. Ohjaajat painottivatkin sen tärkeyttä, että lapsi saa usean aikuisen aikaa monta tuntia kerrallaan monen viikon ajan. Lapset tulivat ohjaajien mukaan hyvin vastaanotetuiksi ja kohdatuiksi yksilöinä.

Toimintaan sisältyi koko prosessin sulkeva päätösleiri. Leirillä vanhempien omasta lapsestaan tekemä aarrekartta mainittiin yhtenä lasta vahvistavana asiana. Vanhempi askarteli lapselleen kartan lapsen hyvistä ominaisuuksista ja siitä, mitä vanhempi hänen tulevaisuuteensa toivoo. Lopuksi vanhemmat esittelivät kartan lapselleen muiden kuunnellessa. Näin lapsi sai vanhemmaltaan positiivista palautetta ja kehuja sekä kuuli, mitä hyvää hänen vanhempansa hänelle toivoivat. Toiminnassa kannustettiin perheen sisäiseen kommunikaatioon ja positiivisen palautteen antamiseen sekä läheisyyteen.

Ryhmäprosessi sai aikaan osallistujissa monenlaisia tunteita, myös rajojen kohtaamista ja eron haikeutta. Erilaisten kokemusten kartoittaminen, niiden jakaminen ja tunteiden prosessointi kehittää lasta ja havahduttaa aikuisia toimimaan toisin. Ohjaajien palautteen

mukaan tällaisten ryhmien avulla lapsen luovuus, mielikuvitus ja itseilmaisu kehittyy. Se kehittää lapsen taitoja jakaa turvallisesti vaikeita tunteita ja kokemuksia.

5.4 Yksilötyöskentely Tarinamatolla

Yksilötyöskentely Tarinamatolla nousi tärkeimmäksi asiaksi ohjaajien palautteissa. Ohjaajien yhteisesti innovoiva Tarinamatto onkin toiminnan sydän. Tarinamatto on se, mikä tekee Tarinoiden maasta Tarinoiden maan. Matto näyttää mielenkiintoiselta ja houkuttelevalta. Se on virikkeellinen, ilmaisuun ja toimintaan haastava. Sillä on mukava seikkailla ja leikkiä. Leikki on lapselle luontainen keino käsitellä ja purkaa asioita ja kokemuksia. Käsinukke auttaa hyppäämään leikin pyörteisiin ja toimii tehokkaasti etäännyttäjänä itsestä, jos lapsi sitä kaipaa. Lapsi voi sen avulla ikään kuin kertoa toisen tarinaa, toisen, joka on kokenut samoja asioita kuin hän itse. Asioiden käsittely helpottuu, kun niitä voi katsoa ulkopuolisena. Näin seikkailutilanteet tuntuvat myös hallittavissa olevalta, ja seikkailun kautta kaikki on mahdollista ja ratkaistavissa.

Tarinamatolla lapsi pystyi myös harjoittelemaan uusia elämäntaitoja. Ketun kanssa tai muita maton hahmoja kohdaten lapsi pystyi harjoittelemaan haastavia tilanteita. Lapsi pystyi harjoittelemaan vaikkapa rohkeutta tai sitä, miten pyydetään päästä mukaan leikkiin tai uskalletaan puolustautua, kun joku kiusaa. Maahanmuuttajalapsilla arkisen elämän opettelu uudessa maassa, uusissa tilanteissa, uusin sanoin, kävi harjoituksesta. Arkielämän tositilanteessa hän on sitten toivottavasti valmiimpi toimimaan.

Palautteissa painotettiin erityisesti lapsen omaa aikaa aikuisen seurassa käsitellä aihetta. Lapsi sai hetken olla päähenkilö ja aktiivinen toimija. Tarinamatolla lapsen iällä ei ollut merkitystä, vaan lapsi sai leikkiä tai kohdata asioita omaan kehitysvaiheeseensa sopivalla tavalla. Tarinamatolle pääsyä odotettiin ja vuorosta kiisteltiin. Tarinamatolla lapsi saa ohjaajilta oman ajan, huomion, ja matolla ollaan vain häntä varten.

Lapsen on myös tärkeää kohdata omatahtisesti Tarinamatolla niitä paikkoja ja asioita, joita siellä on. Jos lapsi päättää olla esimerkiksi vierailematta käsinukkensa kanssa vankilassa, se on hänelle mahdollista. Tarinamatolla lapsi saa nimiä asioille, paikoille ja tunteille. Hän voi myös keskustella niistä kettu-ohjaajan kanssa ja kysyä häneltä itseään askarruttavista asioista. Lapsi voi esimerkiksi kertoa tarinassaan, miksi vihaa pyssyjä tai viinapulloja tai oivaltaa, miten on mahdollista samaan aikaan vihata ja rakastaa jotain ihmistä. Maahanmuuttajalasten kanssa tuli keskustelua myös kiukkuisista huutelevista aikuisista. Ketun kanssa pystyi mm. keskustelemaan siitä, miksi joku on hänelle niin vihainen, että käskee hänen painumaan kotiinsa. Vuorovaikutuksessa ketun kanssa voi myös opetella sitä, että saa arvostusta, tulee kohdelluksi hyvin ja oppii pitämään puolensa.

Eräs ohjaajista toi esille myös sen näkökulman, että lapsella on matolla lupa leikkiä. On lapsia, joita pidetään nuoresta iästään huolimatta liian isoina leikkimään, ja kotikäyneillä ohjaajat ovatkin havainneet esimerkiksi lelujen puuttumista lasten huoneesta. Pienellä lapsella voi olla esimerkiksi meikkejä, vaatteita ja elektroniikkaa, mutta ei perinteisiä leikkiin kannustavia leluja. Joillekin lapsille leikin pyörteisiin hyppääminen uudelleen on ollut suuri löytö.

Tarinamatolla myös ohjaaja osallistuu lapsen leikkiin olemalla tarinassa Viisas kettu. Se on monelle lapselle tärkeää. Ryhmässä Viisaasta ketusta voi tulla lapselle erityisen rakas. Kettu on se, joka kysyy lapselta, miltä hänestä tuntuu, kuuntelee ja välittää. Eräs ohjaaja mietti myös, että voisiko tärkeintä ollakin juuri se, että ohjaaja on aikuinen ja leikkii kettua, leikkii lapsen kanssa. Ohjaaja tulee lapsen tasolle unohtamatta silti aikuisuuttaan ja sen lapselle tuomaa turvaa.

5.5 Lapsen kirja

Ohjaajista useat mainitsivat lapsen kirjan yhtenä tärkeimmistä asioista Tarinoiden maa ryhmässä. Joka kerta, kun lapsi seikkailee matolla, syntyy dokumentoitua, kirjattua tarinaa. Joka kerralla lapselle itselleen myös luetaan ainakin osa hänen seikkailuistaan. Yksi ohjaaja kuvasi tärkeäksi sen, että lapsen tulevaisuuden haaveet konkretisoituvat, kun

ne saa kertoa ääneen ja tallentuvat vielä kirjallisesti. Kuunnellessaan omaa tarinaansa, lapsi kokee ”Vain elämää” -ohjelmasta tutun elämyksen, kun kirjuri on kirjoittanut hänen tarinastaan ja leikkimisestään tarinallisen version. Joskus lapsi jopa taputti omalle kertomuksellen. Lasten kertomuksia luetaan myös muulle ryhmälle, ja lapset kuuntelevat niitä pääsääntöisesti mielenkiinnolla. Tosin lapsen vireystila vaikuttaa lapsen vastaanottokykyyn, ja aina toisten tarinat eivät kiinnosta samalla tavoin kuin oma henkilökohtainen tarina.

Lapsen kirjaan voi Tarinamaton seikkailujen lisäksi tulla toiminnallisessa ryhmässä tehtyjä tehtäviä, kuten perheen Elämän puu, tunnekartta, kaaviot tärkeistä ihmisistä ja eläimistä sekä valokuva käsinukesta Tarinoiden maan lempipaikassa.

Ryhmäprosessin lopuksi leiripäivänä lapsille järjestetään kirjan julkistamistilaisuus, jossa he saavat kirjat valmiina kotiin vietäviksi. Ohjaajien palautteessa tämä muistetaan hienona ja juhlallisena tilaisuutena. Ohjaaja haastattelee jokaisen kirjailijan ja hänen käsinukkensa käyttäen Viisas kettu -käsinukkea apunaan. Lisäksi lapset palkitaan ansiokkaasta kirjasta ja hyvästä osallistumisesta pienellä lahjalla. Se voi olla todistus ja kaunis päiväkirja kannustamaan kirjoittamisen jatkamiseen. Juhlan kunniaksi on myös jotain pientä herkkua tarjolla. Alkuperäisissä kirjan julkaisemisjuhlissa herkut ovat liittyneet toiminnan sulkemisessa käytettyyn tarinaan ja olleet kuusenkerkkäjuomaa ja kettukarkkeja.

Lasten ja vanhempien palautteissa kirjoista on tullut monille lapsille tärkeitä ja niitä luetaan uudelleen ja uudelleen. Kirja on myös hyvä muisto tästä vaiheesta elämää. Kirjan ja muistojen myötä hyöty ryhmään osallistumisesta ja prosessi voi jatkua pitkään ryhmän jälkeenkin. Kirja voi avata myös perheen muille jäsenille aivan uutta tietoa lapsen maailmasta, tunteista ja ajatuksista. Kirjaa voidaan käyttää kotona myös mm. keskustelun virittäjänä. Kirjoja on annettu myös lapsen lahjana vankilassa olevalle vanhemmalle. Lapsella on tekijänoikeudet kirjaansa ja lupa itse päättää kenelle kirjansa näyttää. (Mäkiniemi 2016, 37.)

5.6 Ajankäytön haaste

Heikkoutena kuuden ohjaajan palautteissa nähtiin lapsen liian lyhyt aika Tarinamatolla. Kukin lapsi seikkailee matolla 10-20 minuuttia kerralla. Joskus lapsi olisi halunnut jatkaa seikkailua sen jälkeen, kun iltakello soi poislähdön merkiksi. Joillekin lapsille taas alku oli hankalaa ja heittäytyminen tarinan ja leikin vietäväksi hidasta. Joskus, kun lapsi vasta pääsi leikkiin kiinni, aika jo loppui. Mattotyöskentely oli joidenkin mielestä niin kivaa, että sitä olisi voinut tehdä vaikka kuinka. Tarinoiden maahan osallistuvien päämielikuva voi olla juuri Tarinamattotyöskentely, ja sen osuus illasta jäädä heidän mielestään liian lyhyeksi. Erityisesti maahanmuuttajaperheiden lapsille lyhyt aika tuntui pettymykseltä.

Ajan käytöstä matolla oltiin montaa mieltä. Joku ohjaajista ehdotti Tarinamaton ajaksi joustavasti 5-35 minuuttia lapsen tarpeesta riippuen. Tämä kuuluu jo nyt Tarinamaton perusajatukseen. Joku ohjaaja oli positiivisesti yllättynyt siitä, kuinka paljon lapsi 10 minuutissa ehti. Aika tuntuu lyhyeltä, mutta siinäkin ajassa lapsi oli ehtinyt kuvata monia tunnemaailmansa asioita ja kokea vaikka mitä. Toinen ohjaajista painotti ajatusta, että matto avaa aiheen ja työstäminen jatkuu viikon aikana. Viisas kettu antoi myös lapsille kotiläksyjä ja ohjeita seuraavalle kerralle valmistautumiseen. Moni lapsi olikin niin valmistautunut, että toimi matolla niin kuin oli ennalta ajatellut ja sitten oli valmis. Tässä näkyi hyvin lasten eritahtisuus ja erilaiset valmiudet työskentelyyn.

Toiminnassa on tärkeää, että ryhmät ovat pieniä (4-6 lasta). Silloin jokaiselle lapselle riittää vähintään minimiaika matolla. Suuri ryhmä ei palvele lapsia eikä myöskään ohjaajien vaativaa työskentelyä lasten kanssa. Liian pieni ryhmä taas estää vertaistyöskentelyn.

Kiireen tuntu vaivasi ohjaajia. Ryhmäprosessiin kuuluu useita tärkeitä elementtejä ja jos kaiken meinaa ehtiä, aikataulusta on pidettävä kiinni. Joskus jouduttiin muuttamaan suunnitelmia kesken kaiken ja jättämään jotain pois. Ohjaajilta vaaditaan intensiivistä läsnäoloa hetkessä, jotta kiireen tuntu ei näy ryhmäläisille. Tiukka aikataulu nähtiin negatiivisena asiana. Kaikkea hyvää ei ehditty mitä oli suunniteltu ja aikataulu venyi liikaa.

Ryhmäprosessin kesto myös mietitytti. Joskus lapsi pääsi kunnolla vauhtiin vasta, kun kahdeksan kerran ryhmä kokonaisuudessaan oli ohi ja lapsi kysyikin, voisiko hän tulla mukaan uudelleen seuraavaan ryhmään. Toisaalta taas liian pitkään ryhmään on hankala sitoutua. Eräs ohjaajista painotti ohjaajien jaksamista. Ryhmäprosessi on niin intensiivinen, että sitä jaksaa hyvin kantaa mukanaan lyhyen (4-8 viikkoa) periodin, mutta ei sen enempää, jos työn haluaa tehdä hyvin. Myös vapaaehtoisten sitoutumista helpottaa lyhyt ja ennalta tiedossa oleva aika. Ohjaajien jaksamista tukee työnohjaus, jota pidettiin erittäin tärkeänä.

Oppimiskokemuksena mainittiin toisaalta myös se, että lapset oppivat olemaan ryhmässä, ottamaan toisensa huomioon ja odottamaan vuoroaan. Aina ei ohjaajana voi kaikessa ja kaikkia lapsia auttaa. Seuraavaksi on sitten jonkun toisen ryhmän tai asian vuoro.

5.7 Vanhempien vaikeus sitoutua

Vanhempien vaikeus sitoutua ryhmän toimintaan nähtiin suurimpana haasteena ryhmän toiminnalle. Ryhmää ei synny, jos vanhempia ei saada sitoutumaan, ja lapsi voi kärsiä poissaolojen tai ryhmäprosessin katkeamisen vuoksi. Rikostaustaisissa perheissä ongelmien moninaisuus lisää tätä sitoutumattomuutta. Perheen tilanne voi radikaalisti huonontua juuri perheenjäsenen jouduttua vankilaan tai perheet eivät uskalla esimerkiksi lastensuojelun pelossa tulla mukaan. Vanhemman huoli ja hätä lapsesta kuitenkin auttavat vanhempia sitoutumaan. Vaikka vanhemman ajatus ja tahto on hyvä, voimavarat voivat joskus loppua kesken matkan. Pääsääntöisesti aikuiset ovat tulleet hyvin paikalle. Joskus lapsia on haettu ryhmään myös ilman vanhempiaan. Toisinaan vankilassa oleva perheenjäsen on saattanut päästä paikalle ns. tärkeän syyn luvalla.

Joissain tapauksissa vanhemman on ollut vaikea ymmärtää, miksi hänen on osallistuttava ryhmään. Vanhempi voi ajatella, että sehän on lapsen ryhmä, tai että hän itse ei enää kuulu vankilassa olevan henkilön perheeseen. Perhesuhteet voivat myös muutoin olla hyvin moninaiset. Eräs ohjaaja kirjoitti, että mm. poliisin osallistuessa ryhmään vierailijana

kaikki vanhemmat eivät motivoituneet tulemaan paikalle ja jättivät näin myös lapsensa tuomatta.

Vanhempien motivoinnissa tärkeinä on nähty ennakoivat perhekäynnit, toimiva viranomaisyhteistyö esimerkiksi rikosseuraamuslaitoksen kanssa sekä sitoutumis- ja vaitiolokaavakkeet (Mäkiniemi 2016, liite 8 ja 9, 94 - 95). Myös riittävä mainonta ja etukäteisinfot perheille, omaisille ja vankiloihin ovat auttaneet.

Ohjaajat ovat tehneet parhaansa mahdollistaakseen perheen osallistumisen. Ryhmä aloitetaan ruokailulla, pienemmille lapsille on järjestetty hoito, kuljetuksissa avustetaan jne. Esimerkiksi maahanmuuttajaperheet haettiin joka kerta paikalle. Muuten he eivät olisi tulleet. Heitä käytiin myös muistuttamassa tai lähetetiin sana, että puolen tunnin päästä on lähtö ja silti aloitusaika myöhästyi joka kerta. Ryhmän kokoontumispaikka järjestettiin myös lähellä mahanmuuttajaperheiden asuntoa. Osa ohjaajista koki raskaana ja turhauttavana juuri tämän perheiden paikalle hakemisen ja osallistujien löyhän aktiivisuuden ottaa vastuuta itse, vaikkakin paikan päällä he olivat aktiivisia ja innostuneita. Kotoutumisen ja suomalaisille tavoille oppimisen ajateltiin helpottavan tätä ongelmaa.

Maahanmuuttajaperheistä tiedettiin myös se, että kulttuurillisista syistä miehet osallistuvat heikosti tämän kaltaisiin ryhmiin ja että paikalla naisryhmässä pitää olla ainakin kaksi miestä. Yksi vieras mies naisryhmässä ei ole hyvä. Myös rikostaustaisten perheiden sisäiset ja keskinäiset konfliktit ja sen tutkiminen, kuka voi olla samassa ryhmässä kenenkin kanssa, työllistävät.

Tarinoiden maa -toiminta tällaisenaan sitoo paljon henkilökuntaa, vapaaehtoisia ja yhteistyökumppaneita. Toiminta vaatii myös taloudellisia resursseja ja esimiesten vahvan tuen, näyn ja ymmärryksen toiminnan hyödyistä.

5.8 Vaihtuva ohjaajaryhmä

Pääsääntöisesti ohjaajat pitivät toisia ohjaajia ja vapaaehtoisia pätevinä toimissaan. Ohjaajaryhmän vaihtuvuus nähtiin heikkoutena. Siitä on pidetty kiinni, että samat ohjaajat sitoutuvat ryhmään koko prosessin ajan, mutta uusissa alkavissa ryhmissä vain osa ohjaajista on pysynyt samoina. Haasteena ja tarpeena nähtiin sellaisen rahoituksen saaminen toiminnalle, jolla voitaisiin taata ammattitaitoisten ohjaajien osallistuminen toimintaan sekä jatkuvuus. Pysyvä ydintiimi takaisi paremmin myös Tarinoiden maa – toiminnan kehittämisen. Ohjaajien vaihtuvuudessa nähtiin hyväksi se, että käytännön ryhmätoiminnan kautta ohjaajat saavat ikään kuin koulutuksen Tarinoiden maa – menetelmään.

Haasteena nähtiin sen turvaaminen, että ohjaajilla on riittävä ammattitaito, tietämys ja osaaminen kohdata traumatisoituneita lapsia ja vanhempia. Uhkana nähtiin vapaaehtoisesti mukana oleville ohjaajille myös oman palkkatyön samankaltaisuus. Koska vapaaehtoistyöstä ei saa palkkaa, voi motivaatio ryhmän ohjaamiseen kariutua. Tarinoiden maa -toiminta on ollut paljolti vapaaehtoisuuden varassa. Vastauksissa nostettiin esiin myös se, että voi olla hankala sitoutua pitkäkestoiseen, paljon aikaa ja voimavaroja vievään ryhmään, jos sitä ei saa linkitettyä omiin työtunteihinsa tai -aikaansa.

Tarinoiden maa -ryhmätoiminnan alkuvaiheessa seurakuntayhtymän sisäinen yhteistyö oli tuntunut joistain ohjaajista hankalalta. Innostuneita ohjaajia olisi ollut tulossa useitakin, mutta heille ei ollut annettu siihen työresursseja esimiestaholta. Ohjaajia on ollut jopa helpompi saada muiden yhteistyötahojen kautta. Tämä on toisaalta hyväkin asia.

Ennakkoasenteet vankiperheitä kohtaan ovat yhä olemassa ja lapsen aseman huomioiminen vankilan perhetyössä on vasta kehittymässä. Joillain yhteistyökumppaneilla voi olla ennakkoluuloja myös kirkkoa kohtaan tai työntekijöiden riittävää osaamista ja ammattitaitoa näin haastavassa toiminnassa.

Erityisesti aikuisten ryhmän vierailijat ja ohjaajat näkivät kehitettävää aikuisten vertaisryhmässä. Aikuisten ryhmään ei ole aina saatu omaa ohjaajaa, joka toisi ryhmään jatkuvuutta, vaan ryhmää ovat ohjanneet vaihtuvat vierailijat. Aikuisten ryhmän ohjaajalle toivottiin myös työparia. Aikuisten erilaiset elämäntilanteet ja oman elämän haasteet tuovat ryhmään omat vaikeutensa.

Yksi ohjaajista koki ryhmän ”suunnitelmallisuudessa ontumista”, ja että suunnitelmista ei pidetty kiinni. Toisaalta taas vaativien ryhmien kanssa työskentely edellyttää joustavuutta suunnitelmissa.

5.9 Suuri työmäärä ja resurssien vaativuus

Ryhmän ohjaamisen raskaus, työresurssien vaativuus ja iso työmäärä nähtiin suurena uhkana toiminnalle. Ryhmäprosessin ohjaaminen vaati paljon työtä ja työtunteja. On paljon etukäteistyötä ja jälkityötä. On ihmisten tapaamisia, lupien kysymisiä ja asioiden järjestelyjä. Ohjaajia tarvitaan monta, ja heidän värväämisensä ja kouluttamisensa vaatii aikaa ja voimavaroja. Lisäksi ohjaajat ja osallistujat on saatava sitoutumaan koko ryhmäprosessiin.

Ryhmän järjestämisessä tarvitaan työntekijäresurssien lisäksi myös tilaresursseja ja ymmärrystä työn vaativuutta kohtaan esimiehiltä niin seurakuntayhtymän sisältä kuin yhteistyökumppaneiltakin.

Toiminnan voi nähdä epätaloudellisena sen paljon resursseja vaativan luonteen vuoksi. Mukana on monia ammattilaisia, ja heidän palkkauksensa maksaa. Toisaalta taas hyvä ennaltaehkäisevä työ maksaa itsensä takaisin moninkertaisena, jos saadaan ehkäistyä syrjäytymistä, rikollisen mallin periytyvyyttä tai masennusta ja kohotettua muuten perheiden elämänlaatua ja jaksamista. Toivottavasti seurakunnat näkevät tämän arvon.

Ryhmässä ohjaajan poissaolo näkyy heti. Ammatillinen vastuu jakautuu voimakkaasti osaavimpien ohjaajien hartioille, ja tällaisen ihmisen poissaolo olisi hyvä olla

paikattavissa ryhmän sisällä. Joku mainitsi myös perheiden mukaan saamisen työlääksi ja vaativan paljon juuri vastuuohjaajalta, perhediakoni Mäkiniemeltä. Toivottiin lisää vastuuta ottavia ohjaajia, jotta kaikki ei olisi yhden ohjaajan varassa.

Kaksi ohjaajaa tai vierailijaa ei nähnyt Tarinoiden maa-menetelmässä mitään puutteita tai heikkouksia. Yhdessä vastauksessa luki, että kaikki oli toimivaa.

6 OHJAAJIEN MERKITYS JA RYHMÄPROSESSI

6.1 Ohjaajien rooli ja koulutus

Tarinoiden maa -toiminnassa on ohjaajien koulutukseen panostettu ja koulutus nähdään tärkeänä. Ohjaajat haastatellaan etukäteen, ja heille järjestetään ryhmätyönohjausta vähintään kaksi kertaa ryhmäprosessin aikana. Ollaanhan tekemisissä vaikeiden asioiden kanssa, jotka ovat osalle ohjaajista uusia. Ryhmäprosessin kulkiessa eteenpäin vastaan voi tulla yllättäviä ja haastavia tilanteita. Ohjaajien toive auttaa enemmän kuin kykenee ja turhautuminen tuohon ristiriitaan on hyvä tulla huomatuksi, ääneen sanotuksi ja työstetyksi. Jokainen tapaamiskerta alkaakin yhteisellä virittäytymishetkellä ja loppuu purkuun eli niiden ajatusten ja tunteiden jakamiseen, joita ryhmäkokoontuminen on herättänyt. Näitä pidettiin tärkeinä.

Ohjaajat pitivät ohjaajan omaa riittävää pohjakoulutusta ja ammattitaitoa tärkeänä. Kaikilla vapaaehtoisilla ohjaajilla on ollut joko kasvatuksen, sosiaali- tai terveysalan, päihdetyön tai rikosasioiden koulutus tai hän on ollut opiskelijana joillain mainitusta aloista. Riittävä asiakaskunnan erityistilanteen asiantuntijuus mainittiin myös, kuten näissä ryhmissä kriminaalityön ja lastensuojelun asiantuntijuus. Riittävä osaaminen ja koulutus vaikeista traumoista ja niiden kohtaamisesta, kasvatuspsykologiasta ja lapsen kehityksestä mainittiin. Joku ohjaaja painotti kykyä, tietoa ja taitoa kohdata ja käsitellä lapsen vaikeita tunteita ja reaktioita. Ymmärrys perheiden vaikeasta ja marginaalisesta elämäntilanteesta pitää olla kirkkaana mielessä, kuten myös kyky nähdä ihminen tekojen takana.

Hyvä ryhmädynamiikan tuntemus ja ryhmänohjaustaidot nähtiin tärkeäksi niin lasten kuin aikuistenkin ryhmässä. Hyvinä ryhmän ohjaajan ominaisuuksina nähtiin luovuus ja taito heittäytyä. Hyvä energiatasokin mainittiin, kuten myös fyysinen ja psyykkinen kunto. Lapset osaavat tehokkaasti imeä energiat ohjaajalta. Auktoriteetti lasten silmissä ja kurinpitotaidot mainittiin niin ikään.

Ohjaajien henkilökohtaiset ominaisuudet nostettiin myös esille. Palautteen mukaan ohjaajalla on hyvä olla läsnäolon ja havainnoinnin kykyä. Ohjaajan tulee olla vakaa, turvallinen ja luotettava aikuinen. Stressinsietokyky ja kyky toimia kuormittavissa tilanteissa mainittiin. ”Kaikistahan ei tähän ole!” oli eräs kirjoittanut. Lasten kanssa toimivilta ohjaajilta vaaditaan rikosrekisteriotteet (Suomen laki 2002/504).

Kysymykseen ohjaajan esteistä osallistumiselle tai työskentelylle ohjaajat vastasivat aika niukasti. Pelot omista traumoista ja niiden aktivoitumisesta tai muuten jaksaminen vaikeiden asioiden äärellä mainittiin. Myös liian läheinen suhde mukana oleviin lapsiin ja perheisiin nähtiin esteenä.

Kirjallisuusterapian oppaassa ”Hoitavat sanat” kirjallisuusterapeutit Mäki ja Kinnunen painottavat kirjallisuusterapian ohjaajan tai terapeutin pätevyyttä ainakin toisella ohjaajista, jos kirjallisuusterapeuttisia menetelmiä käytetään ryhmissä esimerkiksi sairaaloissa, lastensuojelulaitoksissa, sanataideryhmissä tai vaikkapa osana kouluopetusta. (Mäki ym. 2005, 36.) Niin kirjallisuusterapian kuin monen muunkin luovuusterapian piirissä korostetaan, että ainakin toisella ohjaajalla tulee olla erityisammatillinen koulutus menetelmään. Rikostaustaisten perheiden ryhmissä Tarinoiden maassa on näin ollut. Kirjallisuusterapiaohjaaja on ollut vastuussa Tarinamatolla. Kirjallisuusterapiaohjaaja Teija Hollo Viisaana kettuna saikin useissa palautteissa erityismaininnan ammatillisesta osaamisestaan. Ketun rooli nähtiin muutenkin tärkeänä, keskeisenä ja myös haastavana. Ohjaajista muistutettiinkin sitä, että kettu ei saa liikaa kiirehtiä lasta eikä laittaa sanoja tämän suuhun. Kirjallisuusterapeuttinen koulutus ja kokemus arvostettiin korkealle. Nyt kun menetelmää yritetään laajentaa ja tehdä tunnetuksi erilaisille ryhmille ja ohjaajille, vaarana on, että ammattitaidon vaatimus vähenee. Koulutusta menetelmään on kuitenkin paraikaa kehitteillä.

Kehuja ohjaajilta tuli myös hyvästä työporukasta, ilmapiiristä ja kannustavasta hengestä. Hyvä tiimityö mainittiin kaiken perustaksi. Kaikki olivat ryhmissä olleet valmiit tukemaan toisiaan, jos tuli tilanne, että tukea tarvittiin. Ohjaajat kokivat itsensä - kautta linjan - motivoituneiksi ja painottivat sitä, kuinka tärkeää motivaatio on. Kutsumus mainittiin myös kantavana voimana. Tärkeäksi nähtiin myös se, että ohjaajalla on halu työskennellä erilaisten ihmisten ja haasteiden parissa. Jokainen ryhmä tuo omat ja uudet

haasteensa. Ohjaajaryhmän luottamus toisiinsa mainittiin myös palautteissa. Vastuuta jaettiin ja ongelmatilanteista selvittiin luontevasti.

Hyvä viranomaisyhteistyö mainittiin toiminnan vahvuutena. Yhteistyö Kritsin, (Kriminaalihuollon tukisäätiö), Rikosseuraamuslaitoksen ja FinFamin (Mielenterveysomaiset Pirkanmaa) kanssa arvostettiin korkealle. Kritsiltä on saatu myös arvokasta työnohjaustukea tiimille.

Haasteena menetelmän markkinoinnissa ja ulostuomisessa on huomattu puutteita kirkon työntekijöiden ammattitaidon ja koulutuksen tunnettavuudessa ja arvostuksessa. On kysytty millä mandaatilla ja ammattitaidolla työtä tehdään. Kirkon piirissä liika vaatimattomuus ja matan profiilin pitäminen voi kostautua tällaisten menetelmien läpiviennissä. Ohjaajien ja mukana olleiden yhteistyötahojen mukaan toiminnassa on näkynyt työntekijöiden laaja koulutus, kokemus ja vakaa ammattitaito. Ammatillisen osaamisen brändäys on myös saatava ajan tasalle.

6.2 Tarinoiden maa –toiminnan ryhmäprosessi ja kesto

Tarinoiden maa -ryhmäprosessin kesto puhututti ohjaajia. Tällä hetkellä rikostaustaisten perheiden ryhmä kokoontuu kahdeksan kertaa syksyllä tai keväällä, ja pienen tauon jälkeen on päivän kestävä loppuleiri. Ryhmäkokoontumisia edeltää jokaisen perheen ja perheenjäsenen haastattelu. Lisäksi työntekijä vielä tapaa lasten mahdolliset biologiset ja etävanhemmat ja pyytää heiltäkin lapselle luvan osallistua ryhmään.

Melkein kaikkien ohjaajien mielestä ryhmän kesto on hyvä, riittävän pitkä. Tuohon kahdeksaan kertaan on jo joidenkin vaikea sitoutua ja se voi karsia osallistujia. Jotkut ohjaajat miettivät mahdollista jatkoryhmää myöhempänä ajankohtana. Ehdotuksena tuli, että ryhmän voisi toteuttaa myös napakasti esimerkiksi leirinä. Se, että ryhmä on prosessi, joka alkaa ja loppuu selkeästi, pidettiin tärkeänä. Eräs ohjaaja painotti sitä, että on tärkeä aina viedä aloitettu prosessi loppuun ja näin vahvistaa lapsen olemassaoloa ja tietoja ja

taitoja käsitellä vaikeita asioita. Sitoutumisen vaatimus on tärkeä, vaikka siitä joskus joudutaankin joustamaan.

Maahanmuuttajaperheiden ryhmä toteutettiin pilottina kahden viikon sisällä neljänä kokoontumiskertana. Ryhmäviikkoja edelsi tutustumiskäynti vastaanottokeskukseen ja loppuvierailu asiakkaiden luona kuukauden kuluttua. Maahanmuuttajien osallistumisaktiivisuudessa oli enemmän haasteita kuin kantasuomalaisten. Ensimmäiseen ryhmään paikalle tuli vain yksi äiti, ja ryhmäläisten määrä kasvoi koko ryhmäprosessin ajan. Ohjaajien mielestä prosessin napakka aikataulu oli tässä tilanteessa hyvä. Ryhmää voitaisiin toki toteuttaa samaan malliin kuin rikostaustaisten perheiden ryhmää, mutta nyt haluttiin kokeilla kevyempää versiota. Tällä kertaa lyhyt ryhmä mm. muuttosyistä oli välttämätön. Neljä kertaa toimi hyvin, vaikka osallistujat olisivat halunneet jatkoa. Ohjaajat ehdottivatkin mahdollista jatkoryhmää lapsille vähän myöhemmin. Tulevaisuudessa maahanmuuttajaperheiden ryhmälle toivottiin pitempää ryhmäkestoa. Palautteen antaneesta ohjaajasta olisi ollut mielenkiintoista nähdä mm. lasten tunnesanaston kehittyminen, kun jo nyt neljässä kerrassa tapahtui paljon. Lapset avautuivat pikkuhiljaa ja uudet tunnetilat nousivat esiin. Riittävän pitkässä ryhmässä lapsen tunteet tulevat paremmin käsiteltyä, kun luottamus on saavutettu. Maahanmuuttajien ryhmässä koettiin mielenkiintoa nähdä lapset esimerkiksi vuoden kuluttua ja pitää jatkoryhmä, kun heidän elämänsä olisi vähän tasaantunut.

Ryhmäprosessi koettiin toimivaksi. Se, että osallistujat tietävät ryhmän keston, on hyvä asia. Jokaviikkoinen tapaaminen toi perheille tarpeellista rutiinia. Eri ryhmäkertoina korostetaan erilaisia asioita ja niistä kootaan kokonaisuus. Vaikka maahanmuuttajaryhmä oli lyhyt, sillä oli paikkansa tässä ja nyt, kirjoitti eräs ohjaajista. ”Se oli yksi kokemus muiden joukossa, yksi askel johonkin suuntaan ja ehkä hyvin merkittäväkin askel. Tämän ryhmäkokemuksen jälkeen he olivat vähän valmiimpia taas uuteen muutokseen elämässään.”

Prosessissa painotettiin jatkuvuutta. Hyväksi nähtiin se, että niin vanhempien kuin lastenkin ryhmässä on aina sama tuttu henkilö ohjaamassa. Asiantuntijavierailijat ovat tärkeitä, mutta tuttu ohjaaja luo turvallisen rungon ja auttaa prosessin eteenpäin menemisessä. Myös se, että samat ohjaajat pitäisivät useampia ryhmiä, nähtiin suotavana. Näin ohjaajatkin saavat perspektiiviä ja kehittyvät.

Eräs ohjaajista toi esille näkökulman, että kaikki ihmiset eivät ole ryhmäihmisiä. Heille ryhmässä oleminen on hankalaa tai jopa mahdotonta. Myös lasten eri-ikäisyys ja eritahtisuus nähtiin haasteena ryhmäytymisen ja vertaistuen kannalta. Myös lähiaikuiset havahtuvat ja lämpenevät asialle eri tahtiin. Toisille aikuisille lapsen näkökulman oivaltaminen voi kestää pidempään. Maahanmuuttajaryhmään valittiin lapset, jotka olivat 7-12 vuotiaita, ja se toimi hyvin. Tällä kertaa lapset olivat myös samasta kulttuurista ja puhuivat samaa kieltä äidinkielenään. Se oli toimivaa. Olisi mielenkiintoista nähdä toisiko lisähaasteita vai lisäarvoa, jos perheet olisivat eri kulttuureista.

7 KRISTILLISYYS JA DIAKONIA TARINOIDEN MAA -TOIMINNASSA

Tarinoiden maa -toiminta perustuu kristilliseen arvopohjaan ja Tampereen evankelisluterilaisessa seurakuntayhtymässä toteutettavaan lapsi- ja perhediakoniaan. Perhediakoni Mäkiniemi painottaa, että lapsen hädän etsiminen, huomaaminen ja siihen puuttuminen on yhteinen asiamme ja yhteiskunnan ja diakoniatyön tärkeimpiä perustehtäviä (Mäkiniemi 2015, 14). Tarinoiden maa -toiminnassa kristillisyys ja diakonia näkyvät pääasiassa arvopohjassa ja asenteissa. Kristinuskon juurilla lapsi on keskiössä, ainutkertainen ja arvokas. (Mäkiniemi 2015, 15.)

Jotkut haastateltavista ohjaajista eivät vastanneet mitään kysymykseen kristillisestä arvopohjasta. Toiset kertoivat sen näkyneen lasten ryhmissä lähinnä loppuhartautena, sisaruspiirinä tai iltarukouksena. Aikuisten ryhmässä kristillisyys ei näkynyt toisten mielestä mitenkään, toisten mielestä se taas näkyi joidenkin henkilökohtaisena mielipiteenä. Joku painotti hyvänä asiana, että seurakunnan ryhmissä kristillisille ajatuksille ja puheelle Jumalasta on myös tilaa. Joku ryhmäläinen oli kertonut saaneensa hengellisyydestä voimaa.

Ohjaajat kertoivat kristillisyyden näkyneen ryhmässä enemmän tekoina kuin sanoina. Se näkyi asenteena, haluna auttaa, arvostavana kohtaamisena, yksilönä huomioimisena ja tukena olemisena, kuulemisena ja avun tarjoamisena. Palautteen mukaan ohjaajat olivat mukana täydestä sydämestä. Erään ohjaajan mukaan kohderyhmän (rikostaustaiset) ihmiset elävät yleensä häpeän ja syyllisyyden kanssa. Tarinoiden maassa ihmisen taustalla ei ole väliä. ”Kaikki saavat avun, ymmärrystä eikä häpeää.” Vankila- ja rikostaustaisilla ei ole kyseisen ohjaajan mukaan liikaa apuja ja tukia tarjolla, varsinkaan tällaisia, joissa koko perhe huomioidaan. Eräs ohjaaja korosti sitä, että on tärkeä antaa perheille tunne, että heistä välitetään heidän vaikeasta elämäntilanteestaan huolimatta.

Tarinoiden maassa toivo on totta ja mahdollista. Tulevaisuuteen suuntautuminen, sen rakentaminen ja toivon näkökulma sopii erään ohjaajaan mielestä kirkkoon erityisesti. Tarinoiden maassa vahvana näkyy myös armo ja uudelleen aloittamisen mahdollisuus. Eräs ohjaajista kiteytti ajatuksen Raamatun ja Jeesuksen lauseeseen: ”Sen minkä olette tehneet yhdelle näistä vähimmistä, sen te olette tehneet minulle.” (Matt 25: 40).

Kukaan ohjaajista ei varsinaisesti kritisoinut sitä, että Tarinoiden maa on kirkon toimintaa, mutta osa oli sitä mieltä, että kristillisyys ei paljoa toiminnassa näkynyt ja että se oli hyvä asia. Jollekin henkilölle tai perheelle osallistuminen ryhmään kirkon tiloissa on luultavasti ollut este. Maahanmuuttajistakaan ohjaajat eivät tienneet, jäikö joku pois juuri seurakunnan tilan vuoksi. Kovin kiinnostuneita lapset kuitenkin olivat seurakuntatalon seinällä olevasta rististä. Se herätti keskustelua.

8 TARINOIDEN MAA -MENETELMÄN MONET MAHDOLLISUUDET

8.1 Ohjaajien kehittämisideoita

Ohjaajat olivat hyvin yksimielisiä, että Tarinoiden maa - menetelmä sopii melkein mihin tahansa ihmisryhmään, jossa halutaan käsitellä tai kohdata jokin asia luovia menetelmiä käyttäen. Toiminta sopii heidän mukaansa myös mille ikäryhmälle tahansa, erityisesti nuoret aikuiset ja aikuiset mainittiin. Ohjaajat nimesivät mahdollisiksi ryhmiksi mielenterveysperheiden ryhmät, alkoholistiperheiden ryhmät, eroryhmät, sururyhmät, perheet joissa sairastetaan joko somaattisesti tai psyykkisestikin, vammaisten perheet, koulukiusattujen ryhmät, huostaan otetut lapset ja maahanmuuttajien ryhmät. Myös vahvasti terapiasuuntautuneita ryhmiä mainittiin: hyväksikäytetyt, monella tavalla traumatisoituneet ja kriisiperheet. Ohjaajat mainitsivat myös sen, että terapiatyössä tarvitaan terapeutin koulutus ja osaaminen. Tarinoiden maa - menetelmää käytetään seurakunnan toiminnassa ennen kaikkea vakauttajana eikä syvemmän trauman käsittelijänä. Terapiasanastossa vakauttamisella tarkoitetaan traumahoidon ensimmäistä vaihetta, jossa tavoitteena on kohentaa potilaan kykyä selviytyä normaalista arkielämästä, mutta ei varsinaisesti käsitellä traumoja. (THL, i.a.). Ohjaajat kehittäisivät toimintaa erityisesti juuri viemällä menetelmää monien erilaisten perheiden ja tahojen saataville.

Selitykseksi Tarinoiden maa - menetelmän toimivuudesta mainittiin juuri se, että Tarinamatto on konkreettinen ja antaa mahdollisuuden tunteiden käsittelyyn konkreettisilla tavaroilla ja käsinukkea käyttäen. Tunteita on helpompi kohdata hieman ulkoistaen nämä itsestään. Maahanmuuttajaperheille konkreettisuus nähtiin myös hyväksi heikon kielitaidon vuoksi. Maahanmuuttajaryhmän ohjaajissa keskustelua herätti käsinukkien eläinhahmot. Eri kulttuureissa eläimillä on erilaiset symboliarvot. Kaikissa maissa ei ole kotieläimiä ja kaikki eläimet eivät ole arvostettuja. Ehdotuksena tuli, voisiko lapsen oma nukke olla saman kokoinen puunukke kuin muut hahmot matolla. Onko

koolla väliä? Pieni nukke mahtuisi hyvin sisään taloihin, istumaan keinuun ja sopisi joukkoon.

Lasten toiminnalliseen ryhmään tuli joitakin parannusehdotuksia. Jos tilat antaisivat myöten, ohjaajat lisäisivät ryhmään liikuntaa ja musiikkia, jotain millä saataisiin päällimmäiset energiat pois, ja näin helpotettaisiin keskittymistä, sillä ilta on pitkä aika vain istua tai askarrella. Luovat menetelmät monessa muodossa ovat kokeilemisen arvoisia. Jaksamiseen liittyvä toinen ehdotus oli loppujatkokertomuksen pois jättäminen. Kertomus on ollut ryhmässä aika pitkä eikä se päivän päätteeksi saa ansaitsemaansa kuulijakuntaa. Istumista ja kuuntelemista on muuten paljon eivätkä lapset jaksa kuunnella pitkää tarinaa rauhallisesti. Lasten omien kertomusten lukemiselle on kuitenkin jäätävä aikaa. Eli, jos jostain nipistetään, niin jatkokertomuksesta, ehdotettiin. Maahanmuuttajaryhmässä ei jatkokertomusta luettu. Lasten oli välillä vaikea kielitaidon heikkouden vuoksi ymmärtää edes toinen toistensa kertomuksia. He itse tulkkasivat toisilleen tarinaansa äidinkielellään. Oman tarinan lukeminen muille tuntui kuitenkin tärkeältä. Maahanmuuttajaryhmän ohjaajat ehdottivat erilaisia kuva- ja tunnekortteja kielen oppimisen ja sanojen löytymisen avuksi. Maton tavaroiden joustavaa ja havainnollistavaa konkretisoinnin helpottavaa käyttöä myös ehdotettiin.

Aikuisten vertaisryhmää toivottiin kehitettävän, niin rikostaustaisten ryhmässä kuin maahanmuuttajaryhmässäkin. Maahanmuuttajaryhmässä aikuisten motivointiin ja aktivointiin tulisi satsata ja aivan aluksi saada heidät sitoutumaan ja osallistumaan. Aikuisten ryhmässä suomen kielen opetus tuntui olevan motivointitekijä. Tunnesanasto ja lasten elämän sanasto mainittiin ehdotuksena. Alkumainostuksessa ja haastatteluissa olisi hyvä saada aikuiset ymmärtämään, kuinka hyödyllinen ryhmä on heille itselleen, ei vain lapselle. Heitä voisi myös itseään kuulla ryhmän alkaessa, mitä he haluavat ja tarvitsevat. He voisivat itse olla mukana rakentamassa ryhmän runkoa.

Aikuisten vertaisryhmää toivottiin kehitettävän enemmän valmentavaan suuntaan ja ehdotettiin yhteneviä teemoja lasten ryhmien kanssa. Aikuisille toivottiin enemmän tietoa ja vaikka mahdollisuutta päästä näkemään, mitä Tarinamatolla oikein tehdään. Muutenkin aikuiset tulisi pitää paremmin ”kartalla” siitä, mitä lasten ryhmässä kulloinkin tehdään ja käsitellään.

Se, että on saanut olla kehittämässä jotain uutta, motivoi selkeästi ohjaajia. Ensimmäisenä parina vuonna mukana olleet ohjaajat kertoivatkin, että aluksi toiminta oli hapuilevaa, koska valmista mallia tai runkoa ei ollut. Toiminta nähtiin silti olevan hallinnassa riittävällä ammattitaidolla. Koko ajan kuitenkin mietittiin: Mikä on illan runko ja järjestys? Milloin tehdään mitäkin, milloin syödään? Miten ajoitus vaikuttaa lasten jaksamiseen? Kuinka kauan mikäkin kestää? Miten toimitaan haastavissa tilanteissa? Toimintaa kehitettiin koko ajan ja tilanteita purettiin ryhmässä toiminnan tarpeen mukaan.

Joissain kommenteissa mainittiin sekin, että paljon on jo kehitetty. Heitettiin myös kommentti: ”Ainahan voi loputtomasti kehittää, mutta tuleeko siitä parempi niin? Jokainen lapsi, ryhmä ja perhe on aina omanlainen ja he tuovat omat tilanteensa, kokemuksensa ja tarinansa ryhmään. Kun ohjaajat ovat ammattilaisia ja huomioivat tämän, se on riittävä ja hyvä.” Kehittäminen kehittämisen vuoksi siis hylättiin.

8.2 Kevyt kerhoversio

Tarinoiden maan Tarinamattoa on käytetty nyt pääasiassa vankilaperheiden lasten ja kerran turvapaikanhakijalasten kanssa. (Perhediakoni Mäkiniemellä on toki itsellään ollut muitakin käyttötarkoituksia, mm. erillinen elämän virta - työskentely). Matolla, mattotyöskentelyllä ja vertaisryhmätoiminnalla on kuitenkin suuret mahdollisuudet olla avuksi monenlaisille lapsille, nuorille ja perheille. Toiminnassa mukana olleet ohjaajat olivat kaikki samaa mieltä siitä, että toiminta soveltuu ”kaikille lapsille, joilla on vaikeaa” ja että menetelmää voisi käyttää kenen kanssa tahansa.

Tarinoiden maa - menetelmän levittäminen laajemmalle, monenlaisten ryhmien ja ohjaajien käyttöön, edellyttää mahdollisuutta joustaa alkuperäisestä mallista ja keventää sitä. Maahanmuuttajaversiota mietittäessä erityisdiakoni Heidi Repo käytti nimitystä kevyt kerhoversio. (Repo 2016, keskustelut) Haluttiin välttää liian terapeuttista otetta ja pitää lasten seikkailu matolla tässä ja nyt -työskentelynä. Tarkoitus oli jättää

menneisyyden kokemukset taakse ja katsoa tämänhetkistä elämää ja suuntautua tulevaisuuteen hyviä asioita painottaen. Käsinukkien kanssa käytiin kaupassa, koulussa ja leikkipuistossa. Ystävien saaminen nousi lapsille korkealle tavoitteissa ja unelmissa, kuten myös kaunis koti, autot ja se, että olisi paljon rahaa.

Maahanmuuttajille tärkeäksi nähtiin suomen kielen läpikäymistä ja totuttelua maton avulla uuteen kotimaahan ja sen tapoihin. Siinä sivussa lapset käsittelivät myös surujaan ja kaipauksiaan. Eräs ohjaajista muistutti siitä, että osa maahanmuuttajista kammoksuu leimaantumista hoidon tai kuntoutuksen kohteeksi. Mielenterveyden hoitaminen tuntuu heistä ylireagoinnilta, ja harva haluaa lapsensa leimautuvan kuntoutujaksi. Siksi heille kiinnostavampaa ja vetovoimaisempaa on kerhotoiminta, jossa opetellaan uuden maan asioita ja tunnesanastoa. Tietenkin on tärkeää tehdä läpinäkyväksi myös se, että Tarinoiden maassa käsitellään tunteita, haaveita, toiveita ja myös hankalia asioita.

Tämä kevennetty kerhoversio voisi sopia moneen muuhunkin ryhmään. Tarinamatolla leikkiminen ja kirjan kirjoittaminen on joka tapauksessa itsetuntemusta lisäävää ja kehittävää.

Maahanmuuttajaryhmän kokeilun jälkeen ohjaajat olivat sitä mieltä, että ryhmähetken pärjää ilman välipalaakin, ja muutenkin jätettiin rohkeasti pois niitä elementtejä, jotka eivät palvelleet tätä ryhmää (esimerkiksi peitot kevään lämmössä ja lopputarina).

8.3 Terapiana ja esimerkiksi työnohjauksessa

Mukana olleiden ohjaajien mielestä Tarinoiden maa -menetelmä soveltuisi hyvin käytettäväksi myös vaikeissa ja traumaattisissa tilanteissa olevien lasten ja aikuisten terapiamenetelmäksi. Tampereen seurakuntien hengellisen ohjauksen pastori Jussi Holopainen onkin ottanut tästä haasteesta kiinni ja kehittämässä Tarinamattoa yksilötyöskentelyn suuntaan erityisesti aikuisille maahanmuuttajille. Holopaisella on psykoterapeutin koulutus.

Tarinoiden maa -menetelmää voi käyttää luovasti monella tavalla enemmän ja vähemmän terapeuttisesti, ohjaajan koulutuksesta ja osaamisesta riippuen. Luovuusterapioissa usein käytetäänkin eri menetelmiä ristiin. Tarinoiden maa kävisi hyvin myös työnohjauksen menetelmäksi.

8.4 Omat tilat ja riittävät resurssit

Tavoitteena ja haaveena Tarinoiden maa -toiminnalle Tampereen seurakuntayhtymässä on saada omat pysyvät tilat, jotka olisivat toimivat juuri tähän tarkoitukseen. Pysyvässä tilassa työvälineiden käyttö olisi joustavaa ja helppoa, ja tarvikkeet olisivat helposti saatavilla. Omassa tilassa tarvikkeet olisivat myös helposti eri ryhmien ja työntekijöiden käytettävissä ja lainattavissa. Tilassa olisi mahdollista järjestää Tarinoiden maa -koulutusta. Maton kokoaminen joka kerta uudelleen ja lopuksi purkaminen vie myös yllättävän paljon aikaa. Työntekijöiden ajan säästämiseksi matto olisi hyvä saada olla paikallaan.

Heikkous sille, että toiminta tapahtuu yhdessä paikassa, on se että kaikki eivät ole niin motivoituneita liikkumaan esimerkiksi keskustaan (esimerkiksi maahanmuuttajat). Tarinoiden maa voisi siis myös liikkua. Omassa Tarinoiden maa -huoneessa voisi olla helposti mukaan otettava matkamatto, jonka saisi näppärästi mukaansa kutakin ryhmää varten.

Kirkon toiminta on väistämättä muutoksessa. Henkilö- ja toimintaresurssit vähenevät ja työtä on suunnattava uudelleen. Perhediakoni Mäkiniemi kysyykin kirjassaan, onko ajankohtaista pohtia sitä, haluaako kirkko laajentaa toimintaansa vielä aktiivisemmin sinne, missä valtaosa ihmisistä on ja elää? Tarinoiden maa -toiminta on esimerkki hyvin toimivasta yhteistyöstä eri kumppanien ja verkostojen kanssa. Ihminen kirkon sisällä ja sen ulkopuolella kaipaa nähdyksi tulemista ja osallisuutta. Tarinoiden maa -menetelmän avulla on mahdollista kutsua ja liittää ihmisiä vahvemmin myös kirkon yhteyteen. (Mäkiniemi 2015, 73.)

Vertaisryhmätoiminta on kirkon perinteistä osaamisaluetta. Sillä on osallistava ja kirkon jäsenyyttä vahvistava vaikutus seurakuntalaisiin. Tarinamattotyöskentelyä voi käyttää myös osana ryhmien hengellisen elämän hoitamista. Maton sisuksia vaihtamalla voi vaikka elävöittää hengellisen matkan kuvaamista, hiljentymishetkiä, rippikoulutilanteita ja vaikkapa kasvuryhmien elämänkaarityöskentelyä. Tarinamatto taipuu Mäkiniemen mukaan hyvin myös parisuhdetyöhön, varhaiskasvatukseen ja perhekerhoihin. (Mäkiniemi 105, 73.) Tarinamatto -työskentely on ja voisi enemmänkin olla Tampereen seurakuntayhtymälle suuri mahdollisuus tehdä jotain uutta. Mukana olleet ohjaajat liputtavat toiminnan laajentamisen puolesta.

Taloudellinen ja muu resursointi toiminnan jatkolle tulisi ohjaajien mukaan turvata. Vapaaehtoisiin tulisi panostaa, heitä kouluttaa sekä työnohjaus turvata. Ohjaajille tulisi järjestää riittävä koulutus uusia erilaisia ryhmiä varten ja yhteistyötä eri tahojen kanssa kehittää.

Ehdotuksena tuli myös Tarinoiden maa -ohjaajakoulutuksen linkittäminen ryhmäprosessiin. Koulutuksessa oleva henkilö voisi osallistua ryhmään ohjaajana ja saada siinä samalla käytännön kokemuksen menetelmän toteutuksesta.

Toimintaan toivottiin siis jatkuvuutta, ryhmien vakinaistamista ja ohjaajien pysyvyyttä, ainakin jossain määrin. Rutiini helpottaisi ryhmien vetämisen raskautta.

Erilaisten rahoitusten, avustusten ja hankerahojen hakemista erilaisille ryhmille ehdotettiin myös. Maahanmuuttajatyöstä vastaavan diakoni Heidi Revon mukaan erityisesti maahanmuuttajien henkiselle huollolle on nyt ajankohtainen tarve. (Repo, 2016, keskustelut).

9 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTAA

Tarinoiden maa -toiminnassa mukana olleet ohjaajat olivat pääsääntöisesti innostuneita menetelmästä ja palaute sen toimivuudesta oli kehuvaa ja positiivista. Menetelmä nähtiin vaikuttavana auttamismenetelmänä, jossa yhdistyi monia hyviä osa-alueita. Erittäin tärkeänä nähtiin lasten ja vanhempien vertaisryhmien toimiminen samanaikaisesti. Tarinamattotyöskentely taas mahdollisti eri-ikäisten lasten osallistumisen ja tärkeän hetken saada olla päähenkilö ja oman elämänsä asiantuntija. Tarinoiden maa -toiminnassa on luovalla ja tehokkaalla tavalla yhdistetty kirjallisuusterapeuttisia menetelmiä, leikkiterapiaa ja toiminnallisuutta. Ohjaajat olivat olleet motivoituneita tehtävissään, ja siitä kertoi myös hyvä vastausprosentti haastattelukysymyksiini. Kiireistään huolimatta melkein kaikki vastasivat. Myös kunnioitus menetelmän vastuuohjaajaa, Anne-Mari Mäkiniemeä kohtaan näkyi palautteissa.

Tutkimustani varten haastattelin 18 henkilöä, eli melkein kaikkia, jotka olivat olleet mukana Tarinoiden maa –ryhmissä joko ohjaajina tai vierailijoina. Se on mielestäni hyvä määrä saada luotettavaa ja monipuolista tietoa. Näin suuresta joukosta ei myöskään tunnista vastaajien mielipiteitä kovin helposti. Ryhmiä on pidetty nyt neljän vuoden ajan. Sekin oli hyvä aika tarkastella toimintaa. Jokainen ryhmä on erilainen ja osallistujiensa näköinen.

Sähköpostihaastattelu toimi hyvin ja oli tehokas. Kaikki haastateltavat olivat mukana työnsä tai opiskelujensa puolesta. En halunnut haastatella ryhmiin osallistuneita perheitä, koska he olivat jo palautteensa ryhmissä antaneet. En myöskään halunnut vaivata perheitä, jotka olivat olleet ryhmissä vuosia sitten. Heille oli Tarinoiden maa -menetelmään kuuluvan salassapidon mukaisesti luvattu, että ryhmän aineistoa ei käytetä eikä säilytetä ryhmän loputtua. Hain siis tarvittavani aineiston ohjaajilta. Ohjaajien kommentteja muutin niin, että ketään perhettä tai ryhmäläistä ei tunnisteta. Tämä eettinen puoli oli mielestäni tärkeä.

Valitsin SWOT-analyysin tutkimukseni pohjaksi, koska ajattelin sen toimivaksi. Menetelmä on yksinkertainen ja se soveltui prosessiin. Analyysi painotti ja paljasti juuri niitä asioita, mitä tutkimuksessa hain. Nämä olivat Tarinoiden maa -menetelmän vahvuudet, heikkoudet, mahdollisuudet ja uhat. Tarinoiden maa -menetelmää ei ole aiemmin tutkittu, koska se on uusi menetelmä ja vasta kehittämisvaiheessa. SWOT-analyysi tuo tutkittavaan asiaan myös tarvittavan kehittämisnäkökulman.

Tarinoiden maa menetelmä on ”toimiva paketti” ja onkin jo aika viedä sitä muidenkin toimijoiden saataville, kuin Tampereen seurakuntayhtymän. Koulutukseen tulee satsata ja tehdä siitä niin kattava, että menetelmä on helppo ottaa haltuun. Omasta mielestäni ja mukana olleiden ohjaajien mielestä konsepti ja kokonaisuus on nyt hyvä. On tärkeää, että tämä osaaminen siirretään tuleville käyttäjille ja menetelmä otetaan haltuun, ennen kuin sitä aletaan liikaa muuttamaan. Tärkein kehitystyö on jo tehty.

Ohjaajat pitää mielestäni myös kouluttaa Tarinoiden maa -ohjaajiksi. Tarinoiden maa on rekisteröity ja mallisuojattu. Sitä ei saa miten vain käyttää, ainakaan tällä nimellä. Menetelmä on taitavasti koottu jo valmiiksi olemassa olevista, toimivista ja hyväksi koetuista menetelmistä sekä lisätty siihen mielenkiintoinen Tarinamatto. Tarinoiden maasta on kehitetty hyvä kokonaisuus erityisesti rikostaustaisten perheiden vertaisryhmän tarpeisiin. Tarinoiden maa –konseptista voidaan ottaa paljon jo valmista moneen muuhunkin vertaistukiryhmään, mutta myös muokata siitä omanlainen kyseisen ryhmän tarpeisiin.

Tärkeänä nähtiin, että ohjaajilla pitää olla riittävä ammattitaito tämän kaltaiseen toimintaan ja riittävät henkilökohtaiset ominaisuudet. Ryhmä tarvitsee myös yhteistä aikaa suunnitteluun, virittäytymiseen ja loppupurkuun. Työnohjaus on myös tärkeä. Ryhmästä riippuen ollaan haastavien asioiden kanssa tekemisissä, ja myös Tarinamaton terapeuttinen puoli tulee tiedostaa. Lapsen vakauttaminen ja keskittyminen lapsen omiin voimavaroihin ja tulevaisuuden toivoon on keskeistä.

Mukana olleilla ohjaajilla oli myös kehittämisajatuksia ja -ideoita. Heiltä tuli hyviä konkreettisia ehdotuksia toimintaan ja ryhmiin, niin vanhoihin kuin mahdollisesti uusiin

kehitettäviinkin. Jokaista uutta ryhmää varten Tarinoiden maa –menetelmän painotukset tulee miettiä ja suunnitella juuri sitä ryhmää varten. Rikostaustaisten lasten ryhmässä ja maahanmuuttajalasten ryhmässä toimivat vähän eri toiminnat ja menetelmät.

Isona haasteena nähtiin menetelmän pyörittämisen raskaus meneillään olevalla konseptilla. Se sitoo paljon työresursseja. Haasteeseen onkin jo tartuttu ja menetelmää yritetään keventää joissain tilanteissa. Rikostaustaisten perheiden ryhmään tämä vaativampi konsepti varmasti jää, johtuen asiakaskunnan erityisyydestä, mutta toisenlaisiin ryhmiin kevennys varmasti toimii. Maahanmuuttajaperheiden ryhmässä keskityttiinkin tunnesanastoon ja elämäntaitojen harjoitteluun uudessa kotimaassa.

Tarinoiden maa -toiminta tarvitsisi Tampereen seurakuntayhtymässä omat tilat ja turvatut resurssit toiminnan ylläpitämiseen ja kehittämiseen. Tarinoiden maa -toiminta palvelee hyvin myös Suomen kirkon lapsiasiavaikutusten (LAVA) arviointia. Tarinamatto toimii hyvin lapsen kuulemisen välineenä ja edistää yhdenvertaisuuden toteutumista.

Tarinoiden maa -ryhmien ohjaajat olivat sitä mieltä, että menetelmä sopisi mihin vertaistukiryhmään tahansa, jossa ihmiset haluavat käsitellä asioitaan toiminnallisia menetelmiä käyttäen. Jatkotutkimuksena suosittelisin produktiona erilaisten ryhmien kokeilemista ja tutkimista. Esimerkkeinä mainittakoon perheiden sururyhmä, mielenterveysomaisten perheryhmä tai sairaan lapsen - tai vanhemman - sisarusten vertaistukiryhmä.

Kirkko pitää ohjenuoranaan Pyhää Raamattua. Jeesus kehotti antamaan lasten tulla hänen tykönsä (Mark 10:13-16.) Kolmessa evankeliumissa (Matt 18, Mark 9, Luuk 9) Jeesus painottaa lapsen tärkeyttä lähes samoin sanoin: ”Joka minun nimessäni ottaa luokseen tämän lapsen, se ottaa luokseen minut. Joka ottaa minut luokseen, ottaa sen, joka on minut lähettänyt. Se teistä, joka on kaikkein pienin, on todella suuri.” (Luuk 9:48.) Lapset tulee pitää kirkon toiminnassa kaiken keskiössä. Näin Jeesus teki.

LÄHTEET

Benedict, Helen 2012. Objektisuhteisiin perustuva leikkiterapia. Teoksessa Schaefer, Chares ja Kaduson, Heidi Leikiterapia – Teoria, tutkimus ja käytäntö. Unipress, s.13-40.

Bettelheim, Bruno 1992. Satujen lumous, merkitys ja arvo. Suom. Rutanen M. Porvoo: WSOY.

Hirsjärvi, Sirkka ja Hurme, Helena 2011. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus University Press.

Hollo, Teija 2016. Ressukka. Sanasato Oy.

Karlsson, Liisa 2003. Sadutus. Avain osallistavaan toimintakulttuuriin. PS-kustannus.

Kurtti, Hanna 2014. ”Nyt todella uskon, että selviän”. Narratiivinen tutkimus masentuneiden nuorten vertaistuen kokemuksista. Pro gradu -tutkielma, Lapin Yliopiston yhteiskuntatieteiden tiedekunta. www.lauda.ulapland.fi.

Lindroos, Jan-Erik ja Lohivesi, Kari 2004. Onnistu Strategiassa. WSOY.

Linnainmaa, Terhikki 2009. Kirjallisuusterapian ja ilmaisevan kirjoittamisen vaikuttavuus. Teoksessa Juhani Ihanus (toim) Sanat että hoitaisimme – terapeuttinen kirjoittaminen. Duocidem, s. 294-318.

Mäki, Silja ja Kinnunen, Pirjo 2005. Lapsi ja nuori sadun peilissä. Teoksessa Mäki, Silja ja Linnanmaa, Terhikki (toim.). Hoitavat sanat, opas kirjallisuusterapiaan. Duodecim. s.26-52.

Mäki, Silja ja Arvola, Pirjo 2009. Tarinat tukevat somaattisesti sairasta lasta. Teoksessa Mäki, Silja ja Arvola, Pirjo Satu kantaa lasta, opas lasten ja nuorten kirjallisuusterapiaan 1. Duodicem. WS.Bookwell Oy, s. 68-84.

Mäkiniemi, Anne-Mari 2015. Tarinoiden maa, vertaistukitoimintaa lapsille, nuorille ja heidän perheilleen. Opaskirja. Tampereen ev.lut seurakuntayhtymä. Offset Ulonen Oy.

Mäkiniemi, Anne-Mari 2016. Perhediakoni. Tampereen seurakuntayhtymä. Keskusteluja keväällä/kesällä 2016.

Norton, Carol ja Norton, Byron 2012. Kokemuksellinen leikkiterapia. Teoksessa Schaefer, Charles ja Kaduson, Heidi Leikkiterapia - Teoria, tutkimus ja käytäntö. Unipress, s.41-69.

Raamattu. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kirkolliskokouksen vuonna 1992 käyttöön ottama suomennos. Suomen Pipliaseura.

Remes, Päivi 2006. Sadutus vuorovaikutuksen rakentajana, Kehittämishankeraportti Jyväskylän ammattikorkeakoulu. Ammatillinen opettajakorkeakoulu. www.theseus.fi>TMP.objers.98.pdf

Repo, Heidi (2016). Erityisdiakoni, maahanmuuttajakoordinaattori. Tampereen seurakuntayhtymä. Keskusteluja keväällä/kesällä 2016.

Räikkönen, Riitta 2006. ”Mulla on hyvä ja paha olo päässä – molempia”. Aiheena tunteet päihdeperheiden lasten vertaisryhmässä. Pro gradu -tutkielma. Tampereen Yliopiston, sosiaalityön laitos. www.tampub.fi/10024/93999/gradu01415

Sassi, Tarja 2012. Ehjä perhe. Opas vankiperheiden vertaisryhmätoiminnan ohjaajille. Oppaita 1/2012. Kriminaalihuollon tukisäätiö.

Savolainen, Mari ja Varjoranta, Kaisa (2004). Lapsen tukeminen alkoholiongelmaisessa perheessä – vertaisryhmätoiminta lasten ja ohjaajien näkökulmasta. Pro Gradu-tutkielma, Itä-Suomen Yliopiston sosiaalityön laitos. www.tampub.uta.fi>gradu01415.

Suomen evankelisluterilaisen kirkon laspsiasiavaikutusten arviointi LAVA. Viitattu 19.8.2016. www.sakasti.fi>lapsiasiavaikutusten arviointi.

Suomen kirjallisuusterapiayhdistys ry i.a. Viitattu 16.8.2016 www.kirjallisuusterapia.net.

Suomen laki 14.6.2002/504. Laki lasten kanssa työskentelevien rikosrekisterin tarkastamisesta. Viitattu 15.8.206. www.finlex.fi.

SWOT – analyysi, Suomen riskienhallintayhdistys. Viitattu 20.8.2016. www.okrh.fi/page=swot.

Tahkokallio, Leena 2014. Lastentarhanopettajien ammatillinen kehittyminen havainnointiin perustuvan reflektion avulla. Helsingin Yliopisto. Unigrafia. www.helda.fi/handle/10138/42873/

Tiittula, Liisa ja Ruusuvuori, Johanna 2005. Johdanto. Teoksessa Tiittula, Johanna ja Ruusuvuori, Liisa (toim.) Haastattelu – tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Vastapaino, s.9-21.

Trauma ja dissosiaato, kolmivaiheinen malli. Viitattu 23.8.2016. www.traumajadissosiaatio.fi/TH/th

YK:n Lastenoikeuksien julistus, www.unicef.fi. Viitattu 3.9.2016

LIITTEET

LIITE 1 HAASTATTELUKYSYMYKSET ---------- 58

LIITE 2 TARINOIDEN MAA -RYHMÄTOIMINNAN RUNKO ---------- 60

LIITE 3 TUTKIMUSTULOKSET – SWOT ---------- 62

LIITE 4 LOGOJA ---------- 63

LIITE 5 KUVIA ---------- 64

LIITE 6 TARINOIDEN MAA –RYHMÄTOIMINNAN MAINOS
SYKSYLLE 2016 ---------- 66

LIITE 1 HAASTATTELUKYSYMYKSET

Tarinoiden maa-menetelmästä ja Mattotyöskentelystä mukana olleille ohjaajille ja vierailjoille.

1. TEEMA – Tarinoiden maa- ryhmän toteutus

1. Milloin olit mukana Tarinoiden maa- ryhmässä? Mikä roolisi oli?

2. Mikä Tarinoiden maa- menetelmässä oli sinun mielestäsi toimivaa?

3. Mitä osatekijöitä Tarinoiden maa- menetelmästä puuttui? Mitä heikkouksia siinä näit?

4. Millaista koulutusta / osaamista mielestäsi ohjaajalta vaaditaan Tarinoiden maa- ryhmän toteuttamisessa?

5. Mitkä asiat tukevat ohjaajan osallistumista ja työskentelyä Tarinoiden maa- ryhmässä?

6. Mitä esteitä ohjaajan osallistumiselle tai työskentelylle Tarinoiden maa- ryhmän toteuttamisessa voi olla?

7. Miten Tarinoiden maa-ryhmässä ryhmäprosessi mielestäsi eteni ja edisti osallistujien osallistumista ja menetelmän hyödyntämistä omassa tilanteessaan?

8. Millaisille muille ryhmille, kuin rikostaustaisten perheiden lapsille, ajattelisit Tarinoiden maa- menetelmän soveltuvan? (esimerkkejä)

9. Miten itse kehittäisit Tarinoiden maa-menetelmää?

10. Miten Tarinoiden maa- toiminnassa mielestäsi näkyi diakonian arvopohja ja kristillinen sanoma?

11. Miten mielestäsi asiakkaat hyötyivät Tarinoiden maa- ryhmätoiminnasta?

2. TEEMA- Tarinamattotyöskentely Tarinoiden maa- ryhmän toteutuksessa

12. Mikä Tarinamattotyöskentelyssä toimi hyvin?

13. Mikä Tarinamattotyöskentelyssä lapsilähtöisen työskentelyn näkökulmasta on kehitettävää?

14. Miten mielestäsi asiakkaat hyötyivät Tarinamattotyöskentelystä?

LIITE 2 TARINOIDEN MAA -RYHMÄTOIMINNAN RUNKO

LASTEN RYHMÄPROSESSI

Yhteinen aloitus: Tunnetyöskentely ja kuulumiset ja leikki
Yksilötyöskentely Tarinamatolla
Toiminnallinen ryhmä 1. **Mikäs ryhmä tämä onkaan?** Ryhmäytyminen, sopimukset, taustaatrinat käsinukeille. 2. **Elämäni tärkeät ihmiset**. Yksilötyöskentely alkaa, kirjan kansien askartelu. 3. **Kimurantit tunteet**. Harjoituksia, kirjan kansien askartelu. 4. **Rotkoon huolet!** Tehtäviä, askarrellaan kirjan ohessa esim avainkaulanauha. 5. Käsinukkien leffailta. **Emilia-DVD** tai muu materiaali. Ei yksilötyöskentelyä. 6. **Kuka minusta huolehtii?** ja muita elokuvasta nousseita kysymyksiä. 7. **Itsetunto, ystävyys.** Voimavaramatto tai voimaeläin. Kirjojen viimeistely. Valokuvatyöskentely matolla. 8. Ryhmän päätös. **Tulevaisuus, haaveet ja unelmat**. ”Sinä olet tähti” Kirjojen viimeinen luku!
Yhteinen päätös. Rauhoittuminen, lasten tarinoiden lukeminen/jakaminen. Keskustelu. Ryhmän sulkeminen: jatkotarina ja sisaruspiiri.

AIKUISTEN RYHMÄPROSESSI

1. Tunnetyöskentely, **tutustuminen,** luottamus, pelisäännöt, lapsen ja perheen tilanne, vahvistaminen.
2. tunnetyöskentely, kuulumiset, vierailija, **Emilia-DVD** tai muu materiaali, keskustelua, vahvistaminen.
3. Tunnetyöskentely, kuulumiset, vierailija, **lapsen suojaroolit** tai lasta suojaavat tekijät, vahvistaminen.
4. Tunnetyöskentely, **rikoksista ja päihteistä vapaa elämä**, kokemusasiantuntija, vahvistaminen.
5. **Vanhemmuus vankilassa?** Miten sitä tuetaan? vierailija (RISE), vahvistaminen
6. **Lasta suojaavat tekijät tai vankilan perheteema jatkuu**, vierailija, Millaisia huolia lapsella mahtaa olla? vahvistaminen.
7. **Hyväksyvä katse,** vierailija, keskustelua ja harjoituksia, vahvistaminen.
8. **Ryhmän päätös**, tulevaisuus ja voimavarat, palautekeskustelu ja palveluohjaus, vahvistaminen.

YHTEINEN LEIRI LAPSILLE JA AIKUISILLE Mukavaa yhdessäoloa, lapsilla kirjan julkistamistilaisuus, aikuiset tekevät lapselleen aarrekartan, Ryhmän sulkeminen.

KUVIO 2 Tarinoiden maa – ryhmätoiminnan esimerkkirunko rikostaustaustaisten perheiden ryhmässä Anne-Mari Mäkiniemen kirjasta (2015) Tarinoiden maa. s. 34

LIITE 3 TUTKIMUSTULOKSET - SWOT

VAHVUUDET:	HEIKKOUDET:
Kokonaisuus toimiva ja hyvin mietitty Vertaistuki lapsille ja aikuisille Ryhmien samanaikaisuus Vaihtelevaa toimintaa Yksilötyöskentely Tarinamatolla toimiva Lapsi tulee nähdyksi ja kuulluksi Lapsen kirja Lapsilähtöisyys Yhteinen ruokailu Hoito järjestetty perheen pienimmille Hyvä verkostoyhteistyö (mm. Krits, Rise, FinFam) Motivoituneet ja osaavat ohjaajat / vierailijat Työnohjaus	Lyhyt aika työskentelyyn Tarinamatolla Lasten ja aikuisten eriaikaisuus (toiset nopeita työskentelyyn, toiset hitaampia) Kiire ehtiä kaikki ja kiireen tuntu Vanhempien sitoutumattomuus Vaihtuva ohjaajaryhmä Osan ohjaajien palkattomuus Kirjallisuusterapeuttisen koulutuksen puuttuminen ohjaajilla Osaaminen vielä harvoissa käsissä Prosessin raskaus ja työllistävyys Resurssien sitovuus ja vaativuus
MAHDOLLISUUDET:	UHAT:
Toimii monelle erilaiselle ryhmälle Toimii monen ikäiselle Tarinamaton monikäyttöisyys tavaroita ja menetelmää muokkaamalla Menetelmän keventäminen ”kerhoversioksi” Sopii esim maahanmuuttajien kielenopetukseen ja kotoutukseen Yksilötyöskentely TM-koulutus oppilaitosyhteistyönä Ammattilaiselle helppo ottaa käyttöön	Resurssit loppuvat Ohjaajat väsyvät / motivaatio loppuu Menetelmää käytetetään kouluttautumatta TM-menetelmään itseensä ja esim. kirjallisuusterapiaan Esimiehet / yhteistyökumppanit eivät sitoudu Seurakunnan työntekijöiden ammatillista osaamista ei arvosteta

KUVIO 3 SWOT-analyysi kaaviona

LIITE 4 LOGOJA

Tarinoiden maa®

Tarinamatto®

TAMPEREEN EV.LUT.
SEURAKUNTAYHTYMÄ

KUVIO 4 Viralliset logot Tarinoiden maa, Tarinamatto ja Tampereen seurakuntayhtymä

LIITE 5 KUVIA

KUVA 5 Viisas kettu ja possu uimassa tulevaisuuden lammessa

KUVA 6 Tarinoiden maa. Ylhäällä pakolaisosion tavaroita.

KUVA 7 Vankila

KUVA 8 Hippo tulevaisuuden näkötornilla

LIITE 6 TARINOIDEN MAA –RYHMÄTOIMINNAN MAINOS SYKSYLLE 2016

VERTAISTUKITOIMINTA LAPSILLE, NUORILLE JA HEIDÄN PERHEILLEEN

Tarinoiden maa®

-SIELLÄ TOIVO ON TOTTA-

Kutsu perheesi mukaan Tarinoiden maa®-vertaistukitoimintaan.
Tarinoiden maa ®tarjoaa vertaistukitoimintaa lapsille ja nuorille, jotka miettivät läheisen ihmisen tekemiä rikoksia (vankeusaika, koevapaus jne.).
Ryhmien rinnalla toimii myös lapsen näkökulmasta teemoitettu ryhmä lapsen vanhemmille tai lähiaikuisille. Voit myös tiedustella mahdollisuuksiasi osallistua toimintaan lapsesi tukena rangaistuksesi aikana, esimerkiksi koevapaudessa tai muulla tavoin järjesteltynä.
Ryhmätoiminnassa lapset käsittelevät asioita toiminnallisin ja luovin menetelmin Tarinamatolla. Autamme vanhempien kanssa yhdessä lasta sanoittamaan elämäntilannettaan asioiden oikeilla nimillä ja ikätason mukaisesti. Samalla lapsi tai nuori läheisineen saa vertaistukea ja kokemuksen, että ei ole yksin asioiden kanssa.
Seuraava Tarinoiden maa alkaa Tampereella 19.9.2016.
Tapaamisia on kahdeksan kertaa maanantaisin klo 17–19.30.
Ryhmä on ilmainen ja siihen sisältyy myös ruokailu.
Lisätietoja ja ilmoittautumiset:
Anne–Mari Mäkiniemi
p. 050 68076
anne-mari.makiniemi@evl.fi
Onko lapsesi mieli ja sydän sykkyrällä?
Kantaako hän huolta aikuisten asioista?
Onko sinulla huoli perheesi jaksamisesta?

TAMPEREEN EV.LUT. SEURAKUNTAYHTYMÄ